

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jakub Honzík

Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Duben 2016

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 04. 2016

Jakub Honzík

Poděkování:

Na tomto místě bych velice rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce
JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. za jeho užitečné rady a informace i odborné vedení
této práce.

Obsah:

Úvod	3
1 Úmyslná usmrcení	5
1.1 Historický exkurz	5
1.2 Systematika úmyslných usmrcení	7
1.3 Vymezení trestných činů vraždy a zabití vůči ostatním trestným činům	8
2 Vražda prostá	11
2.1 Objekt	12
2.2 Objektivní stránka	15
2.3 Subjekt	17
2.4 Subjektivní stránka	19
3 Vražda premeditativní	22
3.1 Rozmysl	23
3.2 Předchozí uvážení	26
3.3 Problematika premeditace	28
4 Vražda spáchaná za zvlášť přitěžujících okolností	32
5 Trestný čin zabití	45
5.1 Silné rozrušení	47
5.1.1 Strach	49
5.1.2 Úlek a zmatek	49
5.1.3 Jiné omluvitelné hnutí mysli	50
5.2 Předchozí zavrženíhodné chování poškozeného	51
5.3 Exkurz: Vztah úmyslných usmrcení a nutné obrany	54
5.4 Vybraná problematika trestného činu zabití	57
6 Eutanázie	63

7 Závěr	67
Seznam použitých zkratek:	70
Seznam použité literatury a pramenů:	71
Abstrakt (CZ)	77
Abstract (ENG)	78

Úvod

Trestní právo mě během studia zaujalo především společenským významem své normotvorné funkce. Chráněné právní statky mají v trestním právu stěžejní úlohu, jelikož představují hodnoty, jejichž ochrana je pro společnost tak důležitá, že bylo shledáno nezbytným tyto hodnoty chránit i za použití mimořádného mocenského prostředku spočívajícího v trestní represii. Studii vývoje systematiky trestněprávních norem je tak možné studovat zároveň i vývoj společenských hodnot a priorit.

Skutkové podstaty trestního práva chrání mnoho různých objektů. Právní teorie sice tyto objekty netřídí na základě jejich důležitosti explicitně, avšak ze systematiky zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen „TZ“) lze přesto vyčíst určité rozřídění těchto hodnot na základě jejich důležitosti a priority, kterou společnost přisuzuje jejich ochraně.¹ Z tohoto implicitního třídění vyplývá i důvod, proč jsem si zvolil právě téma trestných činů vraždy a zabití. Tyto skutkové podstaty chrání ten nejvýznamnější představitelný objekt – lidský život. Jejich opětovné zařazení na čelní místo zvláštní části TZ lze dle mého názoru vnímat jako projev přechodu České republiky (dále jen „ČR“) zpět k liberální demokracii a návratu k tradici humanismu, což jsou myšlenkové směry mající život jednotlivce za nejvyšší hodnotu. Tento fakt se podobným způsobem odráží i v jiných normách českého právního řádu včetně Listiny základních práv a svobod ČR (dále jen „LZPS“), ve které je ochrana života zakotvena v článku 6, hned po článku upravujícím způsobilost být nositelem práv.²

Tato práce si klade za cíl odborně analyzovat problematiku úpravy vraždy a zabití. Za tímto účelem bude nejdříve popsána systematika úmyslných usmrcení, včetně jejího historického vývoje. Ačkoliv detailnější analýza historického vývoje skutkových podstat zahrnujících úmyslná usmrcení by jistě byla fascinující studií vývoje společnosti, tato práce se bude soustředit především na změny přinesené poslední rekodifikací z roku 2009 a jejich významem. Jednotlivé kapitoly této práce se poté budou zabývat skutkovými podstatami obou studovaných trestných činů. Důraz bude kladen na provázanost analýzy typových znaků jednotlivých skutkových podstat

¹ Srov. HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 53.

² Podobně je lidský život coby chráněný objekt řazen na první místo v systematice většiny mezinárodních dokumentů o lidských právech. Srov. např. Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb. nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech č. 120/1976 Sb.

s rozborem relevantní judikatury, což umožní prostudovat problematiku aplikace těchto skutkových podstat soudy. Práce se bude pak detailněji zabývat problémy s výkladem a definicí některých termínů, obsažených ve skutkových podstatách trestných činů vraždy a zabití. V jednotlivých částech se pak tato práce zaměří na vztah studovaných skutkových podstat s některými dalšími instituty trestního práva – zvláštní podkapitola bude věnována vztahu vraždy a zabití k institutu nutné obrany coby okolnosti vylučující protiprávnost. Na závěr kapitol věnujících se jednotlivým skutkovým podstatám bude vždy analyzována vybraná problematika. Tato práce potom ve své závěrečné kapitole vyústí v úvahy *de lege ferenda*, které jsou konečným cílem této práce a které by se měly týkat i tématu potenciální právní úpravy eutanázie, což je téma, které se vzhledem ke studované materii přímo nabízí.

Obecnějším cílem této práce je pak posouzení a komparace právních názorů, komentářů a jiných forem *opinio iuris doctorum* k dané problematice a formulace vlastních názorů. Tato práce je zpracována k právnímu stavu ke dni 15. 4. 2016.

1 Úmyslná usmrcení

Trestné činy proti životu se nachází v prvním díle první hlavy zvláštní části TZ. Dělí se dále na trestné činy úmyslné a nedbalostní. Trestné činy vraždy a zabití jsou úmyslné trestné činy, jejichž objektem je lidský život (problematikou objektu, tedy lidského života, jeho počátku a konce, se zabývá kapitola 2.1 níže). Z kriminologického hlediska představují vraždy dlouhodobě zhruba 1% násilných trestných činů v ČR, u těchto trestných činů také kriminologická statistika zaznamenává vysokou míru objasněnosti - cca. 90%.³ Systematika úmyslných usmrcení oproti minulé úpravě zahrnuje mnohem rozmanitější diferenciaci vražd na základě subjektivních faktorů a nově zavádí i zcela novou skutkovou podstatu trestného činu zabití. „*Při výběru kvalifikačních a privilegujících okolností, odlišujících různě závažné formy úmyslného usmrcení, se tvůrci nového kodexu inspirovali jak zahraničními trestními zákony, tak i úpravami historickými i staršími československými osnovami a názory trestněprávní nauky.*“⁴ Pro lepší pochopení nové systematiky trestných činů vraždy a zabití je tedy vhodné je zasadit do jejich historického kontextu a stručně ilustrovat jejich historický vývoj.⁵

1.1 Historický exkurz

První kodifikací podobnou alespoň v hrubých obrysech modernímu zákonodárství na území dnešní ČR byl Constitutio Criminalis Theresiana z roku 1768. Tato kodifikace obsahovala tzv. ublížení na těle a hrdle a oproti předchozím feudálním úpravám již tolik nezávisela na používání principu personality, avšak stále se například opírala o používání práva útrpného a porušovala zásadu *nullum crimen sine lege*. Feudální

³ Srov. GŘIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana aj. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 225 – 227. ISBN 978-80-7478-614-3. Podrobná policejní statistika členěná podle jednotlivých trestných činů a geografického či časového určení je přístupná na WWW: <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>.

⁴ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 54.

⁵ Pro detailnější historický vývoj trestněprávních norem týkajících se zločinů proti životu srov. MALÝ, Karel aj. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4; VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. nezměněné vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4056-4; nebo ADAMOVIČ, Karolína; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-271-4.

nádech trestního práva byl později překlenut Všeobecným zákoníkem o zločinech a trestech za ně z roku 1787, který kladl důraz především na posuzování materiální stránky trestného činu. Z hlediska vývoje trestněprávních norem vztahujících se na zločiny proti životu byl pak zvláště významný zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, který položil základy trestního práva na našem území platného až roku 1950. Tento zákon byl později v roce 1852 novelizován trestním zákonem o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z. (dále jen „TZZPP“), ve kterém již byla zavedena diference vražd podle okolností, za kterých byla vražda spáchána. TZZPP rozlišoval vraždu úkladnou, loupežnou, sjednanou a prostou, a zároveň znal i trestný čin zabití který byl konstituován jako zabití ve zlém úmyslu, který však nesměřoval přímo k zabití. Tehdejší pojetí trestného činu zabití se tak lišilo od toho dnešního v tom, že se nejednalo o afektdelikt, ani o vyprovokované zabití, ale spíše o neúmyslné zabití spáchané při páchání jiného trestného činu. Tato úprava pak bez výraznějších změn platila na území dnešní ČR až do konce 1. Světové války, kdy byla převzata do právního řádu Československé republiky recepční normou.⁶ Platnost TZZPP (v jeho novelizované formě) trvala až do roku 1950, kdy byl nahrazen trestním zákoníkem č. 86/1950 Sb., který již neobsahoval trestný čin zabití a rozlišoval základní a kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy. Tento zákon byl později nahrazen trestním zákonem č. 140/1961 Sb. (dále jen „TZ z roku 1961“), který předcházela dnešnímu TZ. Nutno podotknout že tyto trestní kodifikace přijaté během období socialismu reflektovaly svou dobu důrazem na materiální pojetí trestného činu a systematickým řazením trestných činů proti životu a zdraví až za trestné činy proti socialistickému zřízení. *„Tato koncepce byla odůvodňována tak, že občané socialistického státu stavějí zájmy celku, zájmy celé společnosti nade vše, na první místo, přičemž byla východiskem socialistická ideologie kolektivismu.“*⁷ Oproti předchozí úpravě v TZZPP a stejně tak i oproti úpravě v dnešním TZ se tyto normy rovněž vyznačovaly určitou tendencí zjednodušovat, což je patrné například z nezahrnutí trestného činu zabití nebo ze zjednodušení úpravy trestného činu vraždy v TZ z roku 1961 pouze na základní skutkovou podstatu, která dávala soudcům velmi

⁶ Zákon o zřízení samostatného státu československého, vyhlášen pod č. 11/1918 Sb. z. a n.

⁷ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 20. ISBN 978-80-7357-509-0.

široký rozsah trestní sazby, v rámci kterého bylo rozhodováno o trestu, což jistě vedlo k omezení právní jistoty.

1.2 Systematika úmyslných usmrcení

Z výše uvedeného historického exkurzu tak vyplývá, že nejvýznamnější změnou v systematice trestných činů proti životu je znovuzavedení trestného činu zabití (byť v rozdílné podobě než v jaké ho chápal TZZPP – srov. výše v kapitole 1.1), a zásadní rozšíření diferenciacie trestného činu vraždy. V nynější podobě TZ rozlišuje vraždu prostou, premeditativní a vraždu spáchanou za okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. V případě trestného činu zabití zákon rozlišuje zabití spáchané v afektu a zabití spáchané v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Tento posun k vyššímu stupni diferenciacie vražd jednak odráží předchozí výzvy odborné veřejnosti⁸ a v případě návratu k dichotomii vraždy a zabití reprezentuje opětovné přiblížení se k systémům úpravy trestných činů proti životu běžným v evropských státech, ve kterých nebyl historický vývoj právní úpravy narušen socialismem.⁹ Podle důvodové zprávy k TZ je taková úprava „*poměrně častá v zahraničních úpravách, aby byly od vraždy odlišeny případy typově společensky méně škodlivé (méně závažné)*.“¹⁰ Dichotomii vraždy a zabití se tato práce detailněji věnuje níže v kapitole 5. Podle Hořáka zavedení kvalifikované a privilegované skutkové podstaty premeditované vraždy a zabití, tedy odstupňování závažnosti podobných trestných činů na základě subjektivní stránky, vyplývá mimo jiné ze zavedení formálního pojetí trestného činu v novém TZ, z čehož vyplývá, že „*české trestní právo dnes již při naplnění formálních zákonných znaků skutkové podstaty není v rámci trestněprávní subsumpce (viny) s to vyjádřit odlišnou míru sociálně etické vytykatelnosti (protisociálnosti, stupně morálního odsouzení) jednotlivých případů*.“¹¹

⁸ MUSIL, Jan. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. *Trestní právo*, 2004, č. 10, s. 10-14.

⁹ Srov. HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 85. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁰ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9, s. 246. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>>.

¹¹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 218. ISBN 978-80-87146-48-4.

Na druhou stranu je vhodné zmínit i kritiku současné úpravy, která poukazuje například na stále poměrně široké rozpětí trestních sazeb a některé výkladové nepřesnosti způsobené nepřesnou formulací skutkových podstat v zákoně, což se týká především definičních problémů s některými typovými znaky trestného činu zabití (srov. níže kapitolu 2). Někteří odborníci pak poukazují v rámci úvah *de lege ferenda* na možnost zahrnutí právní úpravy eutanázie.¹² Toto téma se vyskytovalo jak před tak i po rekodifikaci trestního práva z roku 2009 a blíže se mu věnuje kapitola 6 níže.

Dle mého názoru je současná úprava vskutku modernější a umožňuje sofistikovanější posuzování trestných činů. Zahrnutí subjektivní stránky pachatele úmyslného zabití do rozhodování o skutkové kvalifikaci jeho činu totiž umožňuje lépe zohlednit jeho společenskou nebezpečnost a dosáhnout tak efektivnějšího rozhodování soudů. Vytvoření diferencovaných skutkových podstat s rozdílnými trestními sazbami se zároveň oproti jediné skutkové podstatě s trestní sazbou s širokým rozpětím z TZ z roku 1961 jeví jako spravedlivější způsob úpravy z hlediska předvídatelnosti rozhodování, jelikož soudci budou muset rozhodovat v rámci přesněji vymezených trestních sazeb. Stávající systém navíc umožňuje vytváření relevantní judikatury k různým typům homocidia zvlášť.

1.3 Vymezení trestných činů vraždy a zabití vůči ostatním trestným činům

Pro lepší pochopení funkce trestných činů proti životu, konkrétně trestných činu vraždy a zabití, je nutné tyto trestné činy přesně vymežit vůči ostatním skutkovým podstatám. Lidský život není chráněn pouze v rámci těchto trestných činů, ale je i objektem např. trestného činu teroru podle ustanovení § 312 TZ. Tyto trestné činy se z hlediska systematiky TZ nemusí všechny řadit mezi trestné činy proti životu, chrání totiž i jiné hodnoty, v rámci jejichž porušení se pachatel rozhodne někoho usmrtit. Tato

¹² Srov. ŠÁMAL, Pavel. K právní úpravě eutanázie v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 5, s. 155; nebo KRATOCHVÍL, Vladimír. Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání. In FENYK, Jaroslav. *Pocta Dagmar Císařové k 75. Narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007. ISBN 978-80-8692-052-2.

část tedy krátce vymezí vztah trestných činů vraždy a zabití vůči sobě navzájem a vůči ostatním trestným činům z hlediska speciality, subsidiarity a souběhu.

Souběh trestných činů vraždy a zabití je vyloučen, jelikož trestný čin zabití je vůči trestnému činu vraždy ve vztahu speciality jako privilegovaná skutková podstata odlišující se přítomností privilegovaných okolností (srov. kapitoly 5.1 a 5.2 níže). Souběh trestných činů vraždy a zabití s trestným činem vraždy novorozeného dítěte matkou (srov. § 142 TZ) je rovněž vyloučen, jelikož toto ustanovení je vůči nim ve vztahu speciality jakožto privilegovaná skutková podstata obsahující konkrétně vymezený subjekt (matku rozrušenou porodem). Co se týče trestného činu účasti na sebevraždě podle ustanovení § 144 TZ, tak zde jsou relevantní především situace, kdy se více lidí se sebevražedným úmyslem dohodne na vzájemném usmrcení. Takovéto jednání je posuzováno judikaturou¹³ jako vražda podle ustanovení § 140 TZ, jelikož svolení poškozeného je v případech svolení k usmrcení výslovně vyloučeno zákonem (srov. § 30 odst. 3 TZ). Rozdíl mezi vraždou a napomáháním k sebevraždě pak spočívá v míře účasti pachatele (podání nabitě pistole sebevrahovi oproti zastřelení sebevraha na jeho žádost), problematice eutanázie se pak více věnuje kapitola 6 níže. Zbývající poruchový trestný čin proti zdraví, usmrcení z nedbalosti podle ustanovení § 143 TZ, se pak odlišuje od ostatních výše zmíněných trestných činů tím, že se jedná o nedbalostní trestný čin. Stejně tak je třeba odlišit poruchové trestné činy proti zdraví, z nichž některé obsahují způsobení smrti jako kvalifikovanou okolnost (např. těžké ublížení na zdraví s následkem smrti podle ustanovení § 145 odst. 3 TZ). V těchto případech totiž nesměřuje úmysl pachatele k usmrcení jeho oběti a nejedná se tedy o úmyslný trestný čin proti životu, souběh je tedy vyloučen.

Co se týče ohrožujícího trestného činu neposkytnutí pomoci podle ustanovení v § 150 TZ, tak tento trestný čin je používán subsidiárně. Podobně je tomu u trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby podle ustanovení § 195 TZ. U obou těchto ustanovení je klíčové, jestli pachatel jednal v úmyslu nebo alespoň ve srozumění s následkem (tj. smrtí). Pokud ano, bude se jednat o úmyslný trestný čin proti životu (tj. podle okolností o trestný čin vraždy nebo zabití). Na základě přítomnosti nebo absence vražedného úmyslu se rovněž rozlišuje mezi tzv. loupežnou vraždou podle ustanovení §

¹³ Srov. Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 1996, sp. zn. 8 To 25/96. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 20. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

140 odst. 3 písm. j) TZ, kdy pachatel zabíjí s úmyslem opatřit si majetkový prospěch (srov. kapitolu 4 níže), a loupeží s následkem smrti, kdy pachatel použije násilí s úmyslem zmocnit se cizí věci a své oběti přitom neúmyslně způsobí smrt. Stejným způsobem je třeba odlišit trestný čin vraždy od trestného činu obecného ohrožení s následkem smrti podle ustanovení § 272 odst. 2 písm. d) TZ.

Jiná situace však nastává v případě, kdy pachatel trestného činu obecného ohrožení způsobí smrt úmyslně podle ustanovení § 272 odst. 3 písm. a) TZ, v tomto případě by se jednalo o úmyslné usmrcení v rámci trestného činu obecného ohrožení. Jelikož tato skutková podstata již obsahuje úmyslné usmrcení, je jednočinný souběh s trestným činem vraždy vyloučen, jelikož je vůči němu ve vztahu speciality. Ze stejného důvodu jsou ve vztahu speciality k trestnému činu vraždy i trestné činy teroru (§ 312 TZ) a genocidia (§ 400 TZ).

Problematictější je pak vztah trestného činu obecného ohrožení dle § 272 odst. 3 písm. a) TZ k trestnému činu vraždy podle § 140 odst. 3 TZ. Ustanovení o obecném ohrožení totiž nezahrnuje okolnosti vyjmenované v písm. a) až j) ustanovení § 140 odst. 3 TZ. V případech, kdy jsou přítomné okolnosti z 3. odstavce § 140 TZ *„je třeba jednočinný souběh s trestným činem obecného ohrožení podle § 272 odst. 1, odst. 3 písm. a) připustit, aby byla vystižena povaha a závažnost činu pachatele, neboť společenská škodlivost trestné činnosti je nejlépe vystižena tím, je-li zvažovaný skutek zásadně posouzen podle všech zákonných ustanovení, která na něj dopadají....“*¹⁴

Na základě výše uvedeného se tedy dá shrnout, že úmyslné trestné činy je třeba důsledně odlišovat od trestných činů, které v sobě sice zahrnují způsobení smrti, avšak nevyžadují k němu úmysl nebo alespoň srozumění pachatele. V případech skutkových podstat, které v sobě úmyslné usmrcení zahrnují, je pak nutno rozlišovat vztah speciality a subsidiarity.

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1480. ISBN: 978-80-7400-428-5.

2 Vražda prostá

Vražda prostá (v odborné literatuře také nazývaná situační) je upravena v § 140 odst. 1 TZ. Jedná se o úmyslné usmrcení jiného a tedy o trestný čin proti životu. „*Ustanovení §140 tr. zák. chrání lidský život.*¹⁵ Skutkovou podstatu trestného činu vraždy je však nutné důsledně odlišovat od ostatních skutkových podstat obsahujících smrt jako následek činu, (například trestného činu loupeže podle § 173 odst. 4 TZ – srov. kapitolu 1.3 výše). Co se týče odlišení skutkové podstaty vraždy prosté od skutkových podstat ostatních trestných činů proti životu, je nutné uplatnit poměrně složité metody spočívající v analýze subjektivní stránky trestného činu. Argumentací *a contrario* je možné odlišit vraždu prostou od vraždy premeditované, upravené v § 140 odst. 2 TZ, jako vraždu spáchanou bez rozmyslu nebo předchozího uvážení. Vražda prostá zahrnuje i úmyslná usmrcení v afektu, avšak skutkovou podstatu trestného činu vraždy je nutno odlišit i od skutkové podstaty jiného trestného činu zabití, upravené v § 141 odst. 1 TZ, která zahrnuje úmyslná usmrcení spáchaná v tzv. omluvitelném hnutí mysli, anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.

Nejasné hranice mezi vraždou prostou a zabitím na jedné straně a mezi vraždou prostou a premeditovanou na straně druhé tak mohou v některých případech působit potíže se skutkovou kvalifikací. „*Vražda prostá má postihovat úmyslné usmrcení v náhlém hnutí mysli. Zákonodárce tak zavádí zastaralé a ve světě všeobecně opouštěné rozlišování různých druhů vraždy podle předem uvážení, rozmyšleného úmyslu (tzv. dolus praemeditatus) a úmyslu pojatého v prudkém hnutí mysli (tzv. dolus repentinus, affectus, impetus). Podle důvodové zprávy dokonce při rozmyslu může jít i o velmi krátkou úvahu, čímž se má odlišit od jednání v prudkém hnutí mysli, jež má být postižitelné podle § 140 odst. 1 tr. zák. Jde-li o jednání v prudkém hnutí mysli, může takové jednání často hraničit na jedné straně s nepřičetností či alespoň zmenšenou přičetností, na druhé straně s jednáním ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zák., tedy silným rozrušením ze strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného.*“¹⁶ Skutkové podstaty vraždy a zabití mají společné typové znaky zahrnující subjekt, objekt a objektivní stránku. V subjektivní

¹⁵ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s.203. ISBN 978-80-7502-106-9.

¹⁶ Tamtéž.

stránce se však odlišují a její detailní rozbor je tedy nezbytný pro bližší pochopení nové koncepce diferenciacie úmyslných trestných činů proti životu (srov. kapitoly 2.4 a 5.1 níže)

2.1 Objekt

Jak již bylo popsáno v předcházející kapitole, je objektem trestných činů vraždy i zabití lidský život. Tento stěžejní pojem je pro pochopení funkce skutkových podstat trestných činů vraždy i zabití nutné velmi přesně definovat. Lidský život představuje chráněnou hodnotu neboli právní statek, jehož fyzickým vyjádřením ve hmotném světě (předmětem na nějž je možné útočit) je konkrétní žijící lidské tělo. *„Předmětem útoku může být jen živý člověk rozdílný od pachatele. Sebevražda ani pokus sebevraždy nejsou trestným činem. Za živého člověka je třeba považovat i dítě, které přestalo být lidským plodem. Je trestné i uspišení smrti, která by byla stejně nastala, třeba i za krátkou dobu.“*¹⁷ Jelikož skutkové podstaty vraždy a zabití je možné aplikovat pouze na živého člověka, je logicky nutné pochopit přesné časové ohraničení lidského života, jeho počátku a konce. Samotný TZ nikde neposkytuje přesnou definici lidského života ani významu slova „usmrtí,“ proto je nutné dovést časové rozpětí ochrany lidského života v rámci trestního práva ostatních právních norem, judikatury a jurisprudence.

Podle čl. 6 LZPS je lidský život hoděn ochrany již před narozením. Touto úpravou ponechal ústavodárce poměrně široký prostor pro následnou právní úpravu. Otázka právní subjektivity již počatého avšak doposud nenarozeného člověka (*nascitura*) a stupně právní ochrany, kterou mu poskytuje trestní právo, představuje citlivé téma, které je v každé zemi řešeno v rámci domácí hierarchie hodnot. Z české právní úpravy lze dovést, že lidský plod není samostatně chráněn úpravou trestných činů proti lidskému životu. Toto je patrné z § 142 TZ, který upravuje trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou jako usmrcení během nebo bezprostředně po porodu. Dále pak je nutné zmínit skutkové podstaty trestných činů proti těhotenství ženy nacházející se ve 4. díle hlavy I zvláštní části TZ. Z těchto ustanovení je patrné, že pro období před porodem zamýšlel zákonodárce poskytnout ochranu lidskému plodu v rámci ochrany

¹⁷ Tamtéž, s. 197.

těhotenství ženy s tím, že až teprve během samotného porodu má být možné usmrtit novorozené dítě v rámci skutkové podstaty nacházející se v § 142 TZ, tedy v rámci trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, který je již řazen mezi trestné činy proti životu. Ke stejnému závěru lze dojít i výkladem ustanovení § 122 odst. 2 písm. g) TZ, který výslovně označuje usmrcení plodu jako (těžkou) újmu na zdraví.

Existují názory, že ustanovení týkající se ochrany těhotenství ženy mají jako svůj chráněný objekt nejen zdraví těhotné ženy, ale i přímo život samotného plodu.¹⁸ Tento názor však odporuje nejen výše popsané systematice TZ, ale i smyslu zákona o umělém přerušení těhotenství č. 66/1986 Sb. „*Nelze totiž opomíjet skutečnost, že zákrok provedený lege artis v souladu se zákonem o umělém přerušení těhotenství vede k ukončení života v nejranějších stádiích jeho vývoje, a tento postup je zcela legální. Kdyby byla příslušná ustanovení trestního zákoníku chápána nejen jako ochrana zdraví a života těhotné ženy, ale i jako ochrana života lidského embrya, byly by obě tyto právní normy, tj. trestní zákoník a zákon o umělém přerušení těhotenství, v logickém rozporu.*“¹⁹ Tento argument je pak možné nadále podpořit judikaturou, podle které není usmrcení plodu v těle ženy možné posoudit jako usmrcení jiného člověka, ale pouze jako způsobení újmy na zdraví samotné matky.²⁰ Z této judikatury lze dále dovodit, že usmrcení těhotné ženy nenaplňuje předpoklady pro aplikaci ustanovení o vraždě spáchané na dvou nebo více osobách v § 140 odst. 3 písm. a) TZ. Ostatně, již ze samotné existence dvou zvláštních okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby u trestného činu vraždy pro případy usmrcení dvou a více osob a pro případy usmrcení těhotné ženy podle § 140 odst. 3 písm. a) a písm. b) TZ lze dovodit, že trestní právo nepovažuje těhotnou ženu za dvě samostatně chráněné žijící lidské bytosti.

Z výše uvedeného lze dojít k závěru, že ochrana lidského života v rámci trestných činů proti životu se nevztahuje na lidský plod, ale teprve až na novorozené dítě během porodu. Pro vymezení přesného okamžiku počátku lidského života ve smyslu jeho trestněprávní ochrany coby samostatného objektu je tedy nutné určit právní definici porodu a jeho začátku. „*Zásadní je otázka, do kterého okamžiku je ve smyslu trestního*

¹⁸ Srov. BLAŽEK, Petr. Medicínskoprávní a trestněprávní aspekty asistované reprodukce. *Právní rozhledy*. 2013, č. 9, s. 314.

¹⁹ MITLOEHNER, Miroslav., SOVOVÁ, Olga. Trestněprávní aspekty ochrany lidského života. *Rodinné listy*. 2015, č. 9, s. 12.

²⁰ Srov. rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2005. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 20. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

*zákona lidská bytost plodem a odkdy je člověkem. Porod je určitou dobu trvající proces a pro trestní ochranu je třeba zvolit určitý okamžik jako rozhraní. Za toto časové rozhraní je tradičně považován začátek porodu. Tím lze pro účely trestního práva rozumět okamžik, kdy dítě začne opouštět tělo matky, tzn. rodí se hlavička nebo vedoucí část dítěte.*²¹ Význam tohoto okamžiku tedy spočívá v tom, že začátkem porodu začíná být lidský plod samostatně a přímo chráněn ustanoveními o trestných činech proti životu včetně ustanovení o trestném činu vraždy. Určení přesné definice začátku porodu, tedy přesného okamžiku v čase, kdy je porod možné považovat za započatý, komplikuje fakt, že samotný porod je biologický proces s těžko určitelným začátkem a koncem. K problematice právního určení začátku porodu existuje řada názorů.²² Tyto názory mají často své opodstatnění v poznacích lékařské vědy a vychází ze znalosti porodu coby biologického procesu. Navrhované přístupy zahrnují např. počátek samostatného dýchání novorozence, počátek porodních bolestí anebo počátek děložní činnosti. Dle mého názoru byl okamžik vypuzení plodu (respektive objevení se hlavičky nebo vedoucí části těla) coby okamžik začátku porodu zvolen dobře, jelikož je snadno časově určitelný a tudíž vhodný pro potřeby právní praxe. Nutno však dodat, že i proti tomuto přístupu existují (často biologicky podmíněné) argumenty jako např.: pokračující závislost dítěte na těle matky až do okamžiku přestřihnutí pupeční šňůry.

Počátkem porodu tedy začíná období tzv. lidského života v právním smyslu tohoto slova coby chráněného právního statku – objektu trestného činu vraždy. Dále je tedy nutné klást si otázku, kdy toto období končí. Nad právní definicí smrti existuje v právní vědě široká shoda, ačkoliv, podobně jako v případě porodu, nelze přesné časové určení této události vyčíst přímo ze zákona. *„Z hlediska lékařského je smrt delší dobu trvající proces, z hlediska práva je to okamžik. Je věcí právního řádu, aby určil který okamžik v procesu postupného odumírání organismu má právní význam. Za rozhodující se bere ten okamžik, kdy proces zániku organismu se stává ireversibilní (tj. neschopným být uveden v původní stav).“*²³ Odborná literatura v tomto případě často odkazuje na ustanovení v § 10 zákona o darování, odběrech a transplantaci tkání a

²¹ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 27. ISBN 978-80-7357-509-0.

²² Srov. např.: MITLOEHNER, Miroslav., SOVOVÁ, Olga. *Trestněprávní aspekty ochrany lidského života. Rodinné listy*. 2015, č. 9, s. 12.

²³ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 197. ISBN 978-80-7502-106-9.

orgánů č. 285/2002 Sb. (dále jen „Transplantační zákon). Dle § 2 písm. e) Transplantačního zákona se rozumí „*smrtí nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene, nebo nevratná zástava krevního oběhu.*“ Nevratná biologická smrt mozku je rovněž označovaná jako smrt cerebrální. Právní literatura rovněž často zdůrazňuje nutnost odlišit smrt ve smyslu nevratných změn v lidském organismu popsaných výše od tzv. klinické smrti, při které dojde k zástavě životních funkcí, avšak stále je možné takto postiženého člověka oživit - například včasným lékařským zákrokem. V případech, kdy útočník způsobí poškozenému klinickou smrt v úmyslu ho usmrtit a tento poškozený je následně oživen (často díky včasnému provedení resuscitace), je tak tento skutek kvalifikován nikoliv jako dokonaná vražda, ale jako vražda ve stádiu pokusu. Toto ostatně potvrzuje i judikatura.²⁴ Problematika právního určení okamžiku smrti je významná pro přesné určení okamžiku, kdy již lidský život skončil a již není chráněn ustanoveními o trestných činech proti životu. Z toho vyplývá, že v případě útoku proti někomu, kdo již zemřel a koho útočník ještě mylně považuje za živého s úmyslem ho usmrtit, je případem tzv. nezpůsobilého pokusu (protože lidská mrtvola již není způsobilý předmět trestného činu vraždy). Na okraj je však vhodné uvést, že i tento nezpůsobilý pokus je v zásadě trestný stejně jako dokonáný čin vraždy, což vyplývá z toho, že společenská nebezpečnost pachatele, který se rozhodl jiného usmrtit, není snížena tím, že pachatel nevěděl, že jeho vyhlédnutá oběť již nežije.

2.2 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu vraždy spočívá v porušení chráněného objektu (srov. kapitolu 2.1 výše). Obligatorními znaky objektivní stránky jsou jednání, následek a příčinná souvislost mezi nimi (tzv. kauzální nexus). V případě trestného činu vraždy se tedy jedná o takové působení na lidský organismus, jehož následkem je smrt. Právní věda v tomto případě nevyžaduje zvláštního prostředku či nástroje. „*[prostředky] mohou být i psychického rázu: vyvolání zděšení, působení duševních útrap. Usmrtit*

²⁴ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2013, sp. zn. 5 Tdo 578/2013-I.-39. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

člověka lze např.: zastřelením, tak i dlouhodobým týráním či nepodáváním potravy.²⁵ Co se požadavků na příčinnou souvislost týče, tak ta není „vyloučena (přerušena) ani tehdy, jestliže obviněný postupně vlákal poškozeného do takové situace, že sám poškozený spustil smrtící mechanismus, který způsobil jeho smrt, pokud možnosti poškozeného vyhrnout se smrtelnému následku byly v důsledku jednání obviněného jen velmi malé a prakticky nereálné.“²⁶ Trestný čin vraždy je tzv. nepravý omisivní trestný čin. Tyto trestné činy se vyznačují tím, že je na rozdíl od komisivních (čistě činnostních) trestných činů lze spáchat jak konáním, tak i opomenutím zvláštní povinnosti konat. Platí tedy § 112 TZ, podle kterého se „jednáním rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.“ Trestného činu vraždy se tedy například dopustí lékař, který pacientovi vědomě nepodá lék nutný pro záchranu pacientova života. Ve všech těchto případech se však jedná o zvláštní povinnost konat, kterou je nutné odlišit o obecné povinnosti konat (např. § 150 nebo § 368 TZ). V případech porušení obecné povinnosti konat totiž není založena odpovědnost za následek. Pro ilustraci, pokud horský vůdce vyvede svěřeného nezletilce na nebezpečné místo v horách a nechá ho tam naschvál napospas smrti, tak poruší zvláštní povinnost konat a je tak ve spojení s § 112 TZ trestně postižitelný za spáchání trestného činu vraždy (za předpokladu, že byl alespoň srozuměn se smrtelným následkem). Pokud si však horský vůdce během výstupu na nebezpečný horský úsek všimne cizího člověka v nouzi, kterému je schopen pomoci bez ohrožení sama sebe a přesto tohoto cizího člověka v nouzi ignoruje a nepomůže mu, tak je trestně postižitelný pouze za neposkytnutí pomoci podle § 150 TZ bez ohledu na to, jestli dotyčný nakonec zemře nebo ne. V tomto druhém případě totiž nemá horský vůdce vůči cizímu člověku žádnou zvláštní povinnost konat.

Posouzení objektivní stránky trestného činu vraždy má význam především pro určení okolností naplňujících požadavky pro použití jedné z okolností podmiňujících

²⁵ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 28. ISBN 978-80-7357-509-0.

²⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1304/2004. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

použití vyšší trestní sazby uvedených v §140 odst. 3 TZ, typicky v případě usmrcení jiného zvláště surovým nebo trýznivým způsobem. (tyto okolnosti jsou podrobněji rozebrány v kapitole 4, která se jednotlivým okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby věnuje jednotlivě).

2.3 Subjekt

Skutková podstata trestného činu vraždy neobsahuje konkrétní subjekt (na rozdíl např. od trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 TZ) a jejím pachatelem tak může být kterákoliv trestně odpovědná osoba. Podmínky trestní odpovědnosti fyzických osob určují ustanovení obecné části TZ, v případě mladistvých pak zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. (dále jen „ZSVM“). Aby byla fyzická osoba trestně odpovědná, musí podle TZ „dovršit zákonem stanovený věk patnácti let (§ 25) a být přičetná (§ 26 TZ a u mladistvého i § 5 odst. 1 ZSVM).²⁷ Pro účely trestního práva se v tomto smyslu za den dovršení věku patnácti let považuje teprve den, „který následuje po dni patnáctých narozenin.“²⁸

Co se trestní odpovědnosti právnických osob týče, ta je daná zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim č. 418/2011 Sb. (dále jen „ZTOPO“), který v § 7 obsahuje taxativní výčet trestných činů uvedených v TZ, které mohou být spáchány právnickou osobou. V současné podobě § 7 ZTOPO trestný čin vraždy neobsahuje a je tudíž nemožné, aby se vraždy dopustila právnická osoba. K problematice trestní odpovědnosti právnických osob je však nutno uvést, že aktuální stav je mnohými považován za nevyhovující a dožadující změn.²⁹ V současné době

²⁷ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 184. ISBN 978-80-7357-509-0.

²⁸ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 196. ISBN 978-80-7502-106-9.

²⁹ Srov. např.: BOHUSLAV, Lukáš. Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní prostor* [online]. 12. 1. 2016. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z WWW: <<http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/aktualni-otazky-trestni-odpovednosti-pravnicky-osob-ji>>, nebo JELÍNEK, Jiří. Návrh na změny v trestné odpovědnosti právnických osob je nesystemový, nevhodný a chatrně odůvodněný. *Česká justice* [online]. 19. 1. 2015. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z WWW: <http://www.ceska-justice.cz/2015/01/jiri-jelinek-navrh-na-zmeny-v-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-je-nesystemovy-nevhodny-a-chatrne-oduvodneny/>.

probíhá legislativní proces schvalování novely ZTOPO,³⁰ která upravuje § 7 ZTOPO tak, že bude nově obsahovat negativní výčet trestných činů uvedených v TZ, který se právnické osoby jako jediných dopustit nemohou. V aktuální navrhované verzi této novely trestný čin vraždy v tomto negativním výčtu chybí, takže by v případě jejího schválení bylo možné, aby se právnická osoba trestného činu vraždy dopustila. Můj osobní názor na takovou zásadní změnu – tedy faktické rozšíření výčtu trestných činů přičitatelných právnickým osobám zahrnujících mimo jiné i trestný čin vraždy – je spíše záporný. Právnická osoba je právní fikcí a nemůže se sama rozhodnout někoho usmrtit, nemůže tedy ani jednat v afektu, vraždu rozmýšlet, či vraždit po předchozí úvaze. Systematické členění úmyslných usmrcení na vraždu prostou, premeditovanou a privilegovanou skutkovou podstatu trestného činu zabití by se na právnickou osobu dalo jen těžko uplatnit. Jsou to fyzické osoby, které pojmají vražedného úmyslu, vraždu plánují a provádí. Jelikož právnická osoba nemůže sama jednat, musí z logiky věci vždy existovat fyzická osoba, které by trestněprávně relevantní jednání mohlo být přičteno. Je sice pravdou, že právnická osoba by z vraždy mohla těžit (například finančně), a jistě existují případy, kdy je vražděno výlučně z důvodu zájmů právnických osob, avšak v těchto případech je v rámci trestněprávní represe dle mého názoru vhodnější postihnout spíše jednáající fyzickou osobu coby přímého pachatele. *„Zavinění ve vztahu k trestní odpovědnosti je třeba formulovat ve smyslu přičitatelnosti trestného činu právnické osobě na základě chybného výkonu tzv. rizikového managementu, tj. chybného zvládnutí zvýšeného rizika vyplývajícího z provozování podniku („vina vedení podniku“).“*³¹ Je jistě snáze představitelné, že chybné nastavení vnitřních firemních struktur může vést k páchání některých deliktů za účelem získání ekonomické výhody anebo k porušování bezpečnostních norem, což může vést v extrémním případě i k usmrcení nedbalostnímu, než aby takové otevřené či skryté nastavení vedlo přímo k úmyslnému usmrcení jiného – tedy k vraždě.

³⁰ Stav materiálu je možné sledovat pomocí portálu ODok, dostupném na : <https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_co_l_id=column-1&p_p_col_count=3&material_WAR_odokkpl_pid=KORN9JEJPD1H&tab=detail>.

V době vypracování této práce byla novela schválena poslaneckou sněmovnou a předložena senátu kde se o ni vedou diskuze především ve vztahu k rozšíření výčtu trestných činů přičitatelných právnickým osobám a zároveň k rozšíření výčtu liberačních důvodů kterými se mohou právnické osoby trestní odpovědnosti zprostit.

³¹ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 212. ISBN 978-80-7357-509-0.

2.4 Subjektivní stránka

Subjektivní stránka trestného činu vraždy popisuje soubor znaků, které charakterizují psychický vztah pachatele ve vztahu k tomuto trestnému činu. Jejím jediným obligatorním znakem je zavinění. „*Zaviněním rozumíme vnitřní (psychický) vztah člověka ke skutečným zakládajícím trestný čin. Odpovědnost v trestním právu je založena na odpovědnosti za zavinění – o trestný čin může jít jen tehdy, jednal-li pachatel úmyslně nebo z nedbalosti.*“³² Platná právní úprava je založena na bipartici zavinění rozlišující úmysl a nedbalost. Vražda podle § 140 TZ je úmyslným trestným činem a k jejímu spáchání je tedy třeba „*úmyslu, jenž směřuje k usmrcení člověka. Nemusí se ovšem jednat o úmysl přímý, postačí úmysl eventuální.*“³³ Podle judikatury není v případě trestného činu vraždy při zjišťování subjektivní stránky trestného činu vraždy možno dojít k závěru o alternativním vztahu pachatele k zamýšlenému následku.³⁴ V případech úmyslu eventuálního (*dolus eventualis*) je vyžadováno přinejmenším tzv. srozumění s následkem, tedy v případě trestného činu vraždy srozumění s usmrcením jiného. „*Srozumění je variantou vůle, odlišnou od chtění. Vyjadřuje v zásadě kladný vztah člověka k realitě, která jej obklopuje. Způsobení následku významného pro trestní právo není pachatelovým přímým cílem ani nevyhnutelným prostředkem.*“³⁵ Právní věda při posuzování subjektivní stránky zastává názor, že nepřímý úmysl zahrnuje i lhostejnost. Toto potvrzuje i judikatura, např. v případě řidiče sebevraha, který se chce zabít způsobením čelní srážky s jiným vozidlem, a je srozuměn s tím, že může způsobit smrt i jinému.³⁶

Úmysl a srozumění je v každém případě nutno odlišit od pohnutky (motiv), která představuje fakultativní znak, který subjektivní stránka trestného činu vraždy neobsahuje. Judikatura potvrzuje, že v případech kdy se nepodaří zjistit pohnutku, která

³² JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 33. ISBN 978-80-7502-106-9.

³³ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 29. ISBN 978-80-7357-509-0.

³⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 27. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

³⁵ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 34. ISBN 978-80-7502-106-9.

³⁶ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1019/2008. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 27. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

vedla pachatele k usmrcení jiného, nelze pouze na základě absence pohnutky dovozovat i absenci úmyslu usmrtit, jeli takový úmysl zřejmý z okolností a intenzity vykonaného útoku.³⁷ Absence specifické pohnutky zároveň znemožňuje při právní kvalifikaci činu odlišit takzvaná zabití z útrpnosti (euthanasie), kterým se obsáhleji věnuje kapitola 6 níže. Co se kriminologické statistiky týče, tak ta rozlišuje především typologii pachatelů, jejich vztahů k obětem a v některých případech také motivy. „*V rámci vymezené klasifikace převažují stále vraždy motivované osobními vztahy (v roce 2013 103 skutků, 56,6 %), jež bývají vyústěním dlouhodobějšího konfliktu uvnitř rodinného systému.*“³⁸

Problematika zjišťování subjektivní stránky u úmyslných usmrcení je klíčová pro správnou právní kvalifikaci trestného činu. Podle přesného zjištění úmyslu se rozlišuje, zda je o vraždu prostou, premeditovanou, o zabití či o jiný trestný čin (například o těžké ublížení na zdraví s následkem smrti podle § 145 odst. 3 TZ).³⁹ V případě vraždy prosté je z hlediska subjektivní stránky nutné nejen určit úmysl usmrtit, ale zároveň posoudit jeho kvalitativní stránku za účelem odlišení od vraždy premeditované na straně jedné a trestného činu zabití na straně druhé. „*Pod základní skutkovou podstatu dle § 140 odst. 1 mají spadat zejména tzv. situační vraždy, představující spontánní a nepromyšlenou reakci pachatele na emoci vyhrocený interpersonální konflikt, za předpokladu, že se nejedná o zvlášť privilegovaný případ dle § 141 či § 142 TZ.*“⁴⁰ Subjektivní stránku vraždy prosté lze tak odlišit od subjektivní stránky trestného činu zabití tím, že se nejsou naplněny podmínky § 142 TZ, tedy tím, že se nejedná o afekt podle tohoto paragrafu omluvitelný (omluvitelné hnutí mysli – srov. kapitolu 5 níže) a ani není dána okolnost předchozího zavrženíhodného jednání oběti. Od skutkové podstaty uvedené v § 140 odst. 2 TZ se pak vražda prostá odlišuje přítomností rozmyslu nebo předchozí úvahy pachatele, tj. na základě časového určení počátku pojetí úmyslu usmrtit (k tomuto více v kapitole 3 níže).

³⁷ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1527/2010. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 28. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

³⁸ GRIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana aj. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 231. ISBN 978-80-7478-614-3.

³⁹ Srov. kapitoly 3 a 5 níže zabývající se detailněji subjektivní stránkou trestných činů premeditované vraždy a zabití.

⁴⁰ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 30. ISBN 978-80-7357-509-0.

Obecně platí, že právě zjišťování subjektivní stránky u trestného činu vraždy je značně ztížené především v případech, kdy obviněný nespolupracuje a jediný další svědek, tedy jeho oběť, již k věci nemůže podat své svědectví. V takových případech pak nezbyvá, než vyvozovat závěry o subjektivní stránce z objektivně zjistitelných okolností. Při tomto postupu je však nutné se vyvarovat přisuzování přílišného významu některým zavádějícím okolnostem. Proto například pouhé výhrůžky, či extrémní verbální projevy, nebo „*demonstrativní chování před činem, silácké řeči, teatrální příprava apod. nesvědčí zpravidla o skutečném úmyslu uskutečnit vraždu.*“⁴¹ Ten je zpravidla nutné dovodit z objektivních okolností konkrétního případu.

Dle mého názoru je toto dovozování subjektivní stránky jedním z nejvíce signifikantních úskalí při aplikaci trestního práva v praxi. V případě úmyslných usmrcení mohou závěry z posuzování subjektivní stránky vést k aplikaci zcela různých trestních sazeb a mít tak zásadní dopad na výši trestu. V případech, kdy se obviněný sám nepřizná ke kvalifikované formě úmyslu, přitom může takový úmysl být dovozen i na základě nepřímých důkazů a indicií. K tomuto problému se v podobném případě vyjádřil i Ústavní soud. „*V odborné trestněprávní literatuře a v judikatroní praxi byl opakovaně vysloven názor, že úmysl nelze v žádném případě jen předpokládat, nýbrž je nutno jej na základě zjištěných okolností prokázat. Závěr o úmyslu, jestliže v této otázce chybí doznání pachatele, lze učinit i z objektivních skutečností, např. z povahy činu, způsobu jeho provedení nebo z jiných okolností objektivní povahy ... Závěry o zavinění nesmějí nabýt povahy jakýchsi presumcí.*“⁴² S tímto názorem souhlasím, jelikož vzhledem k zásadě *in dubio pro reo* by soudy měly v případě určování subjektivní stránky postupovat s maximální obezřetností a veškeré indicie působící v neprospěch pachatele posuzovat spíše restriktivně.

⁴¹ Tamtéž, s. 29.

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 05. 03. 2010, sp. zn. III. ÚS 1624/09. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 28. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

3 Vražda premeditativní

Premeditativní vražda je popsána ve skutkové podstatě uvedené v § 140 odst. 2 TZ. Literatura ji rovněž popisuje jako vraždu kvalifikovanou. Z čistě formálního hlediska se na základě konstrukce této skutkové podstaty (neodkazuje na skutkovou podstatu vraždy prosté v § 140 odst. 1 TZ) může zdát, že se jedná o další samostatnou skutkovou podstatu. Odborná literatura se však s tímto názorem neshoduje. Hořák, vycházejíc ze srovnání materiální (tj. obsahové) stránky obou skutkových podstat, uvádí, že „*vražda spáchaná za podmínek ust. § 140 odst. 2 není samostatným, přísněji trestným deliktem ale pouhou nesamostatnou kvalifikovanou skutkovou podstatou v rámci trestného činu vraždy.*“⁴³ Premeditativní vražda se ve znacích skutkové podstaty shoduje s vraždou prostou, s výjimkou přísnějších nároků na kvalitativní stránku úmyslu, u něž se vyžaduje buďto rozmyslu anebo předchozího uvážení. Tyto dvě podmínky premeditované vraždy jsou stanoveny alternativně, stačí tedy splnění jedné z nich.

Samotný pojem premeditace je poměrně těžko definovatelný. „*Dle poznatků psychologie probíhá volní jednání (volní regulace) ve dvou rozdílných etapách: rozhodovací a realizační. Pojem premeditace se primárně vztahuje k rozhodovací fázi volního jednání, v níž probíhá volba mezi dvěma nebo více pohnutkami (motivy) jako podněty působícími na psychiku člověka ovlivňujícími směr a intenzitu jeho chování.*“⁴⁴ Argument pro rozlišování vražd na základě časového určení pojetí úmyslu usmrtit pak vychází z implicitní vyšší společenské nebezpečnosti pachatele, který se k úmyslnému usmrcení odhodlal i po provedení určité racionální kalkulace. „*Čin takového pachatele je nebezpečnější, neboť jeho rozhodnutí k útoku vzniklo na základě zralejší rozumové úvahy, takže lze předpokládat, že odráží skutečný a dlouhodobý postoj pachatele k chráněnému zájmu, jistou otrlost, neúctu a lhostejnost k lidskému životu.*“⁴⁵ Míra racionální kontroly nad chováním pachatele trestného činu vraždy se tak stává jedním z ukazatelů jeho společenské nebezpečnosti, což se odráží ve vyšší trestní sazbě (u vraždy prosté je rozsah trestní sazby odnětí svobody deset až osmnáct let, u vraždy premeditované je to dvanáct až dvacet let).

⁴³ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 60.

⁴⁴ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 139. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁴⁵ HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku). *Trestní právo*. 2009, č. 10, s. 24.

Co se týče podstaty rozmyslu a předchozího uvážení, právní teorie se zabývala otázkou, zda se jedná o odlišnou formu úmyslu (*dolus praemeditatus*) anebo pouze o specifikaci kvality úmyslu ve smyslu bližšího vymezení jeho racionální intenzity a časového určení ve vztahu k trestnému činu. Podle odborné literatury jsou rozmysl a předchozí uvážení „kvalifikační znaky označované v nauce jako tzv. *premeditace* či *reflexe*. Jde o okolnosti, které charakterizují kvalitu rozhodování konkrétního pachatele (formování jeho vůle) jako spíše racionální (rozumové), chladnokrevné a nikoli spontánně emocionální.“⁴⁶ Funkci těchto okolností ve vztahu k úmyslu pak komplexně popisuje Hořák: „Pokud vycházíme z předpokladu dvou složek úmyslu – intelektuální a volní, stěží se nám podaří předchozí úvahu či rozmysl s některou z nich sloučit. Je-li totiž *premeditace* psychickým procesem, vědění (*intelligere*) a chtění (*intendere*) jsou spíše psychickými stavy. Valná část autorit trestního práva proto *dolus praemeditatus* jako zvláštní druh úmyslu odmítá a považuje jej za pojem zastaralý a nevědecký.“⁴⁷

Dá se tedy shrnout, že *premeditace* je autoritami považována za nástroj pro kvalitativní posouzení procesu rozhodování, který předchází provedení trestného činu vraždy. Zákonodárce takto rozlišuje mezi společenskou nebezpečností pachatelů trestného činu vraždy na základě posuzování míry jejich spontánnosti či naopak racionální kontroly nad jejich chováním. Tento přístup vedl ke kritice vycházející z definičních a koncepčních problémů, které užití kritéria *premeditace* coby dělicího kritéria mezi skutkovými podstatami vraždy prosté a *premeditované* způsobuje. Nejdříve je však nutné analyzovat problematiku vycházející ze samotného pojetí pojmů rozmyslu a předchozího uvážení.

3.1 Rozmysl

Pojem rozmyslu je podobně jako v případě předchozího uvážení jen těžko uchopitelný a obtížně definovatelný. TZ bohužel neobsahuje žádnou legální definici

⁴⁶ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 30. ISBN 978-80-7357-509-0.

⁴⁷ HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku). *Trestní právo*. 2009, č. 9, s. 22; autor zde k této problematice dále odkazuje na stejný názor vyjádřeny v SOLNAŘ, Vladimír; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; FENYK, Jaroslav. *Základy trestní odpovědnosti*. LexisNexis, 2004, s. 280. ISBN 978-80-8619-974-6.

tohoto termínu. Podle důvodové zprávy „*spáchání trestného činu s rozmyslem je odlišením od afektu a podobných stavů, ale může jít i o velmi krátkou úvahu, při níž pachatel jedná uváženě, ale nikoli po předchozím uvážení.*“⁴⁸ Z této definice vyplývá, že zákonodárce cítil potřebu vymežit hranici mezi dvěma odlišnými typy chování pachatele útočícího na lidský život.

V prvním případě jedná pachatel bez rozmyslu a jeho cílem je usmrcení jiného, aniž by provedl racionální analýzu pro a proti, anebo se rozmýšlel nad možnými důsledky svého chování, či zvažoval alternativní způsoby řešení dané životní situace. Ve druhé situaci jedná tento pachatel uváženě a jeho chování je podloženo racionální kontrolou, tak jak naznačuje definice vycházející z důvodové zprávy. V tomto případě se tedy jedná o kvalitativně odlišnou formu úmyslu, jelikož pachatel provedl alespoň krátkou racionální analýzu dané situace a na základě úvahy došel k rozhodnutí usmrtit jiného. Tomu odpovídá i judikatura, podle které bylo jednání provedeno s rozmyslem „*když pachatel zhodnotil jen zásadní okolnosti zamýšleného jednání jak z hledisek svědčících pro úmyslné usmrcení jiného, tak i proti němu, zvolil vhodné prostředky k jeho provedení a zvážil i rozhodné důsledky svého činu.*“⁴⁹

Hořák negativně vymezuje rozmysl takto: „*Vraždí-li pachatel bez rozmyslu, má na zřeteli jen zničení předmětu útoku, ale již ne další konsekvence. Neuvažuje nad tím, zda je jeho jednání účelné či nikoli. Naopak s rozmyslem jednající pachatel vnímá vražedný útok v době spáchání trestného činu jako účelné řešení.*“⁵⁰ Na jednu stranu je pochopitelné, že zákonodárce chce přísněji trestat „racionálního“ útočnicka oproti útočnickovi, který se mohl v dané situaci stát „obětí“ svého temperamentu. Na druhou stranu však toto pojetí premeditované vraždy přináší do posuzování trestných činů proti životu značnou míru nejistoty, jelikož právo v tomto případě musí pracovat s obtížně poznatelnými subjektivními prožitky pachatelů, které musí nadále subsumovat pod relativně neurčité a vágní termíny.

Ze shora uvedené definice z důvodové zprávy k TZ rovněž vyplývá, že zákonodárce vnímá rozmysl jako určité odlišení psychického rozpoložení útočnicka

⁴⁸ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9, s. 246. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>>.

⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 30. 3. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁵⁰ HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku). *Trestní právo*. 2009, č. 10, s. 25.

v době spáchání trestného činu od afektu. Samotný pojem afektu, který je klíčový pro skutkovou kvalifikaci trestných činů proti životu, je definován jako „*silný, bouřlivě a krátce probíhající citový stav (např. hněv, zděšení, radost, nadšení), zpravidla provázený vegetativními reakcemi (zrudnutí, zblednutí, změna rytmu dechu, pocení, bušení srdce, atd.), mimickými projevy či zvláštnostmi hlasového projevu a gestikulací.*“⁵¹ Dle mého názoru je však tento přístup příliš neurčitý. Pokud by zákonodárce vnímal afekt a rozmysl ve smyslu racionální úvahy jako dvě navzájem se vylučující okolnosti, pak by takový přístup vedl k závěru, že vražda prostá ve smyslu § 140 odst. 1 TZ by byla vyhrazena pouze pro pachatele, kteří zabíjeli bez jakékoliv rozumové kontroly nad svým chováním. V hypotetickém případě takovéto „vraždící bestie“ by však již přicházelo v úvahu použití ustanovení o nepřičetnosti (srov. § 26 TZ). V takovém případě by ani nemohl existovat žádný mezistupeň mezi nepřičetným vrahem a vrahem zabíjejícím s rozmyslem. K tomuto je dále nutno uvést, že vražda prostá neobsahuje afekt jako součást své skutkové podstaty a tudíž zahrnuje i trestné činy spáchané bez rozmyslu a přitom zároveň bez přítomnosti afektu.

S ohledem na právní konstrukci úmyslných trestných činů proti životu tedy musíme dojít k závěru, že § 140 odst. 1 TZ má postihovat ty pachatele, kteří jednali na jedné straně přičetně, na straně druhé však bez rozmyslu, tedy často právě v určitém afektu, který jim zabránil v hlubší racionální kontrole jejich chování. V každém případě je patrné, že rozmysl zde plní funkci dělítky mezi jednáním kvalitativně více racionálním a jednáním buďto přímo afektivním anebo alespoň postrádajícím kvalitu rozmyslu (nicméně stále přičetným).

Tyto psychické stavy je však v praxi těžké oddělit, jelikož mezi sebou nemají jasně vytyčenou hranici (tím spíše u stavů prostých afektu, kdy jediný rozdíl spočívá v přítomnosti či absenci rozmyslu). Není ani jasné, do jaké míry se tyto stavy musí navzájem vylučovat. Jistě si lze představit pachatele jednajícího v afektu, avšak přesto racionálně kalkulujícího důsledky svého chování (v extrémním případě i zákona znalého pachatele, který se i během prožívání skutečného afektu racionálně rozhodne své situace využít a zabítet v rámci mírněji trestané skutkové podstaty). Judikatura

⁵¹ HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Portál, 2009, s. 19. ISBN 978-80-262-0873-0. In: HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku). *Trestní právo*. 2009, č. 10, s. 13.

rozeznává i situace, kdy si afekt a rozmysl mohou vzájemně konkurovat: „*má-li pachatel jiného úmyslně usmrtit s rozmyslem, nemůže okolnost rozmyslu na straně pachatele existovat souběžně s afektem. Afekt a rozmysl si však mohou konkurovat postupně, bude-li jedna z okolností střídát druhou, tzn., že pachatel např. jedná uváženě na začátku útoku, ale trestný čin dokoná v afektu, nebo naopak pachatel útok započne v prudkém hnutí myslí, ale posléze se zklidní a čin dokoná uváženě.*“⁵² Retrospektivní posouzení psychického stavu útočníka v době spáchání trestného činu bude v soudní praxi vždy otázkou odborných posudků znalců z oborů soudní psychologie a psychiatrie. Tuto skutečnost zákonodárce do jisté míry kompenzuje pouze malým rozdílem v trestních sazbách u odst. 1 a odst. 2 skutkové podstaty trestného činu vraždy.⁵³

3.2 Předchozí uvážení

Okolnost popsanou v zákoně jako předchozí uvážení důvodová zpráva popisuje jako „*situaci, kdy pachatel si předem, tj. před spácháním činu, zváží rozhodující okolnosti provedení činu a čin si z hlediska jeho provedení tzv. naplánuje.*“⁵⁴ Předchozí uvážení je tedy ve srovnání s rozmyslem vymezeno jednak větším časovým odstupem od spáchání trestného činu a jednak obsahově. Podle komentáře je z hlediska časového nutné rozeznatelné stádium přípravy: „*Jedná-li pachatel po předchozím uvážení, jedná na základě určitého plánu (v trestném ději je rozeznatelné stádium přípravy ve smyslu § 20 odst. 1 TZ).*“⁵⁵ Samotná obsahová stránka předchozího uvážení se tak dá dovodit z obsahu tohoto ustanovení o přípravě trestného činu jako: organizování opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, atd. Tento demonstrativní výčet okolností spadajících do stádia přípravy podle § 20 odst. 1 TZ

⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. 8 Tdo 248/2016. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁵³ Pro podrobnější kritiku premeditace coby znaku zvyšujícího trestnost pachatele srov. HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 169-178. ISBN 978-80-87146-48-4.

⁵⁴ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9, s. 246. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>>.

⁵⁵ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 30. ISBN 978-80-7357-509-0.

však zahrnuje pouze objektivně rozeznatelné skutečnosti, na základě kterých lze vyvodit závěry o existenci přípravy. Pojem předchozího uvážení však zahrnuje, podobně jako pojem rozmyslu, především psychický vztah pachatele k plánovanému trestnému činu, tedy určitou kvalitu úmyslu, který již v této fázi nabývá konkrétních rysů. Komentář toto stádium popisuje jako situaci, „*kdy pachatel předem, tj. před spácháním činu, zváží rozhodující okolnosti provedení činu a čin si z hlediska jeho provedení tzv. naplánuje. Tedy pojme rozhodnutí usmrtit jiného, zvolí prostředky, vypracuje plán, zváží způsob provedení.*“⁵⁶

Z výše uvedeného se tedy dá dovodit, že předchozí uvážení na rozdíl od rozmyslu časově přímo nenavazuje na trestný čin a je oproti rozmyslu obsahově náročnější, tj. zahrnuje vyšší úroveň racionální rozvahy na straně pachatele.⁵⁷ Z hlediska subjektivního rozpoložení pachatele tak nepředstavuje dělitko mezi jednáním spontánním a promyšleným, ale spíše představuje ještě vyšší kvalitativní úroveň rozmyslu, který je v případě předchozího uvážení hlubší a ucelenější. Předchozí uvážení není provedeno pod časovým tlakem, ale naopak s dostatečným časovým odstupem, a tudíž umožňuje pachateli důkladně zvážit pro a proti plánovaného trestného činu, a zároveň mu poskytuje mnoho možností od plánovaného trestného činu ustoupit. Je tedy do jisté míry s podivem, že zákonodárce nerozlišuje trestní postih trestného činu vraždy spáchané s rozmyslem a trestného činu vraždy spáchané po předchozím uvážení.

Pokud je hlavním kritériem diferenciací vraždy prosté a premeditované společenská nebezpečnost pachatele, pak by se jistě dalo argumentovat, že zatímco pachatel jednající s rozmyslem může stále být signifikantně ovlivněn tíhou okamžiku, pachatel jednající po předchozím uvážení je již pevně rozhodnut zabít i poté, co měl možnost si svůj čin promyslet, aniž by na jeho rozhodující proces mohly mít vliv stresové faktory dané okamžikem těsně předcházejícím časový okamžik zvažované vraždy. Takový pachatel tedy vykazuje jistě mnohem větší „otrlost“ vůči chráněnému zájmu (tj. lidskému životu). Rozdíl ve společenské nebezpečnosti může dokonce být vyšší než v případě pachatelů jednajících s rozmyslem těch jednajících bez rozmyslu. Dle mého názoru by bylo možné argumentovat *de lege ferenda*, aby zákonodárce nastavil hranici vyšší

⁵⁶ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 197. ISBN 978-80-7502-106-9.

⁵⁷ Rozdíl mezi rozmyslem a předchozím uvážením v judikatuře viz. např.: Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 1. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

trestnosti mezi rozmysl a předchozí uvážení. Takový postup by sice neřešil problémy s obtížným určováním subjektivních stavů pachatele, zároveň by je však již dále ani neakcentoval. Hranice mezi předchozím uvážením a rozmyslem se kromě obsahové rozdílnosti vyznačuje i časovým odstupem mezi uvážením a usmrcením oběti, což by v mnoha případech mohla být okolnost poznatelná z objektivních okolností – tedy okolnost mnohem lépe určitelná než samotná přítomnost či absence rozmyslu.

Hranice mezi rozmyslem a předchozím uvážením by tak byla jednak ospravedlnitelná coby kritérium vyšší trestnosti z hlediska její návaznosti na vyšší společenskou nebezpečnost pachatele a jednak z praktického hlediska lépe uchopitelná důkazními prostředky, které by nemusely do takové míry spočívat v odborných posudcích psychického stavu pachatele v době spáchání trestného činu (pachateli by v takovém případě stačilo dokázat přípravu - jednalo by se tedy fakticky o přísnější trestání vraždy prosté spáchané po předchozí přípravě).

3.3 Problematika premeditace

Problematika konceptu premeditované vraždy zahrnuje několik problémů, které komplikují používání okolnosti premeditace v praxi. Tyto problémy zahrnují již výše zmíněné problémy s dokazováním subjektivní stránky a návazné problémy s právní kvalifikací, dále pak problémy s vágností některých klíčových termínů či nejasnosti ohledně vztahu premeditace a afektu. Další problémy s premeditací identifikované v odborné literatuře zahrnují problematický vztah mezi premeditací a účastenstvím, a dále pak význam premeditace ve vztahu ke společenské nebezpečnosti pachatele.

Použitelností premeditace coby kritéria vyšší společenské nebezpečnosti se zabývá např. Hořák, podle kterého „*stěžejní námitkou uváděnou v nauce je poukaz na skutečnost, že rozmysl či předchozí uvážení samy o sobě nemusejí ve všech případech znamenat vyšší nebezpečnost jednání pachatele a naopak jejich absence nemusí být vždy důvodem pro mírnější trestání.*“⁵⁸ Hořák zde uvádí některé nejkřiklavější příklady kdy kladení rovnítka mezi premeditací a vyšší společenskou nebezpečnost pachatele

⁵⁸ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 175. ISBN 978-80-87146-48-4.

vede ke zjevně nespravedlivým závěrům. Jedním takovým případem je vražda z útrpnosti, kdy se pachatele dlouho rozmyšlí, zda poskytnout těžce nemocnému milosrdenství ve formě rychlé smrti. V opačném případě pak poukazuje na fakt, že absence rozmyslu u pachatele úmyslného usmrcení může v určitých případech znamenat společenskou nebezpečnost ne nižší, ale naopak vyšší. Tyto případy se vztahují především na tzv. otrlé pachatele, kterým přijde usmrcení jiného natolik přirozené, že jim ani nestojí za předchozí racionální úvahu. Tato kritika by se dala shrnout tak, že bez detailního poznání osobnostních a povahových rysů konkrétního pachatele není přítomnost či absence premeditace sama o sobě vhodným ukazatelem společenské nebezpečnosti, v mnohých případech může premeditace dokonce poukazovat na nižší tendenci k vražednému chování u pachatele, který se musel dlouho přemáhat, aby se k trestnému činu vůbec odhodlal.

K této problematice je nutno dodat, že zákonodárce si byl zjevně těchto úskalí mechanického spojování premeditace a společenské nebezpečnosti vědom, a proto tyto nedostatky částečně kompenzoval zavedením skutkové podstaty trestného činu zabití. Tato privilegovaná skutková podstata zohledňuje kromě omluvitelného afektu i předchozí zavrženíhodné jednání oběti, které může hrát důležitou roli v racionální úvaze pachatele (viz. např. dlouhodobě týraná žena, která se rozhodne usmrtit svého muže po předchozí úvaze, jelikož v tomto postupu vidí jediné možné východisko ze své svízelné situace, kterou přímo zapříčinila právě její budoucí oběť). Skutková podstata trestného činu zabití tak představuje určitý korektiv, který umožňuje upravit právní klasifikaci v případech, kdy by mechanické uplatňování členění trestného činu vraždy vedlo ke zjevně nespravedlivým excesům.

Další významné úskalí problematiky premeditace tvoří její dopady na právní institut účastenství (srov. § 24 TZ) a spolupachatelství (srov. § 23 TZ). „*Rozmysl a předchozí uvážení jsou okolnostmi osobního charakteru a nelze je automaticky přičítat spolupachateli nebo účastníkovi.*“⁵⁹ Podle Hořáka zde hraje rovněž zásadní roli, zda na vraždu premeditovanou pohlížíme jako na samostatnou skutkovou podstatu přísněji trestané vraždy anebo jako na kvalifikovanou skutkovou podstatu ve vztahu k vraždě

⁵⁹ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 198. ISBN 978-80-7502-106-9.

prosté uvedené v § 140 odst. 1 TZ.⁶⁰ Pokud by se jednalo o samostatnou skutkovou podstatu, jejímž znakem by byla premeditace, bylo by nutné, aby návodce navedl pachatele k jednání, které již v návodu obsahuje předchozí uvážení - jinak by návodci nebylo možné premeditovanou vraždu přičítat. Pokud bychom na premeditovanou vraždu nahlíželi jako na okolnost zvyšující trestnost vraždy prosté, bylo by nemožné postihnout touto kvalifikovanou skutkovou podstatou i návodce, který navedl pachatele k vraždě po předchozím uvážení v případě, že pachatel nakonec vraždil v afektu (tj. bez rozmyslu). V takovém případě by nebylo možné postihnout návodce, který chladnokrevně a se vši racionální kontrolou došel k úmyslu usmrtit jiného, avšak na samotné provedení pak navedl pachatele, který nakonec jednal v afektu a bez rozmyslu. Zcela zjevná vyšší společenská nebezpečnost racionálního návodce by se tak ocitla mimo dosah trestního práva. K této problematice je nutno uvést, že vražda premeditovaná je odbornou literaturou považována za nesamostatnou kvalifikovanou skutkovou podstatu (viz. výše), avšak z výše uvedených případů je patrné, že zvolená konstrukce vede v obou případech k nesrovnalostem, které mohou působit problémy při praktické aplikaci práva při posuzování účastenství. Dalším příkladem problémů s účastenstvím ve vztahu k premeditaci může být zneužití právní konstrukce zákona znalým návodcem, který po předchozí úvaze schválně navede jiného člověka, aby tento vraždil v afektu. Jak je již popsáno výše, takového návodce by nebylo možné trestně postihnout za jeho předchozí úvahu. V takovýchto případech se tedy právní úprava míjí účinkem a nesplňuje svůj cíl, tedy přísnější postih předem promyšlených vražd.

Dle mého názoru je na základě výše uvedených skutečností nynější konstrukce právní úpravy úmyslných usmrcení ve svém vztahu k institutu premeditace značně problematická. Stupňování přísnosti trestání těchto trestných činů na základě míry premeditace vede k nejasnostem ohledně účastenství a spolupachatelství. Vztah mezi premeditací a společenskou nebezpečností je předmětem mnoha diskuzí. Je nejasné, jaký je vztah premeditace k afektu a důvodová zpráva je v tomto případě do jisté míry zavádějící svým tvrzením že premeditace je odlišením od afektu. Problémy s posuzováním a dokazováním subjektivních stavů pachatelovy psychiky pak způsobuje problémy při praktické aplikaci práva a situaci ani nezlepšuje vágnost některých termínů, které TZ přesněji nedefinuje. Na druhou stranu, nízký rozdíl mezi trestními

⁶⁰ Srov. HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku). *Trestní právo*. 2009, č. 10, s. 28-29.

sazbami za vraždu prostou a vraždu premeditovanou význam tohoto problému do jisté míry snižuje. Rovněž zavedení privilegované skutkové podstaty trestného činu zabití (srov. kapitolu 5 níže) pomáhá zabránit některým excesům. Tuto problematiku shrnuje komentář tak, že *„nedospěje-li praxe k jinému stanovisku, zdá se, že vzhledem k nejasným pojmům rozmysl a předchozí uvážení a z toho plynoucím obtížím při dokazování takových stavů a nejasnému vztahu k privilegovanému zabití podle § 141 tr. zák. bude ustanovení § 140 odst. 2 tr. zák. nejméně využitelným a využívaným ustanovením v případě úmyslného usmrcení.“*⁶¹

⁶¹ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 198. ISBN 978-80-7502-106-9.

4 Vražda spáchaná za zvlášť přitěžujících okolností

V § 140 odst. 3 TZ nalezneme výčet okolností, které mají za následek přísnější trestání jak vraždy prosté, tak i vraždy premeditované. Tyto okolnosti spojuje zákonodárce s vyšší společenskou nebezpečností, a proto u nich zpřísňuje trestní sazbu a umožňuje uložení výjimečného trestu (srov. § 54 TZ). Současná právní konstrukce trestných činů proti životu uvedených v § 140 TZ v prvních dvou odstavcích umožňuje rozlišit trestné činy spáchané s rozmyslem či po předchozím uvážení a na základě toho stupňuje přísnost trestání. Je tedy zajímavé, že v případech, kdy tyto dvě skutkové podstaty zahrnují i okolnosti uvedené v odstavci třetím, již zákonodárce v rovině trestu přítomnost premeditace nezohledňuje a rezignuje na rozlišování společenské závažnosti trestných činů podle tohoto kritéria (tedy například u vraždy spáchané na těhotné ženě již nerozlišuje, jestli byla tato vražda premeditovaná a nebo ne). Jedním z možných vysvětlení tohoto zdánlivého nedostatku může být poměrně nízký rozdíl jednotlivých sazeb trestu odnětí svobody, které se u všech tří odstavců do značné míry překrývají. I vražda spáchaná podle odstavce třetího tak může stále být na své dolní hranici trestní sazby trestána mírněji, než vražda prostá podle prvního odstavce trestaná u horní hranice trestní sazby. Jediný zásadní rozdíl co se týče trestání tak spočívá v tom, že tyto přitěžující okolnosti umožňují uložení výjimečného trestu.

Výčet okolností v § 140 odst. 3 TZ je taxativní, ačkoliv přítomnost písmene j) obsahujícího „jinou zvlášť zavrženíhodnou pohnutku,“ což je poměrně široký termín, který může při extenzivním výkladu zahrnovat širokou škálu jednání (tzv. catch-all provision), z něj při praktické aplikaci činí do jisté míry výčet neuzavřený. Podobně jako u premeditace se v případě spolupachatelství tyto okolnosti vztahují pouze na jejich nositele, ačkoliv v případě nepřímého pachatelství jsou nároky na akcesoritu zmírněny (srov. níže u konkrétních ustanovení). Oproti předchozí úpravě byly v TZ zahrnuty nově písmena e) a f). Tento výčet se dá obecně rozdělit do tří skupin: okolnosti chránící blíže vymezený objekt (např. děti), okolnosti vztahující se k objektivní stránce trestného činu, tedy jeho provedení – (např. usmrcení zvlášť trýznivým způsobem) a okolnosti týkající se subjektivní stránky, respektive pohnutky (např. usmrcení v úmyslu získat majetkový prospěch). Z tohoto členění vyplývá, že zákonodárce nechtěl v tomto ustanovení řešit okolnosti týkající se čtvrtého obligatorního znaku skutkových podstat,

tedy subjektu (privilegovanému subjektu se věnuje následující § 142 TZ upravující trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou). Uvedené okolnosti nejsou blíže definovány přímo v TZ a jejich konkrétní výklad tak vychází především ze soudní praxe.

Vražda spáchaná na dvou nebo více osobách

Tato okolnost spočívá ve vícenásobné vraždě. Vyšší společenská nebezpečnost zde spočívá v útoku proti vícero chráněným objektům, což naznačuje vyšší stupeň neúcty vůči lidskému životu, než u vraždy s jedinou obětí. Aby vražda spadala pod § 140 odst. 3 písm. a) TZ, je vyžadováno usmrcení alespoň dvou osob jedním skutkem. Tuto okolnost je nutné odlišit od okolnosti uvedené v § 140 odst. 3 písm. h) TZ, tedy od případu, kdy pachatel vraždí opětovně, tj. více skutky (srov. níže). Jednota skutku je hmotněprávní pojem významný pro rozlišování jedno- a více-činného souběhu. *„Momentem, který dělí pachatelovo jednání na různé skutky, je následek významný z hlediska trestního práva, který pachatel způsobil nebo způsobil chtěl. Za jeden skutek lze považovat jen ty projevy vůle pachatele navenek, které jsou pro tento následek kauzální, pokud jsou zahrnuty jeho zaviněním.“*⁶² Vražda spáchaná na více osobách však zahrnuje i případy pokračování v trestném činu a vztahuje se tak i na případy postupného zabití vícera lidí vedeném jednotným záměrem a splňujícím ostatní podmínky § 116 TZ. Z hlediska subjektivní stránky je pak nutné, aby byl dán alespoň nepřímý úmysl zahrnující usmrcení dvou a více lidí. Podle judikatury je pachatel, který se pokusil usmrtit jedním skutkem dvě osoby, z nichž se mu nakonec podařilo usmrtit pouze jednu, odpovědný za pokus vícenásobné vraždy (vztah speciality vůči vraždě prosté).⁶³ Kdyby se naopak pokusil zabít tři osoby a nakonec se mu podařilo usmrtit pouze dvě, pak by se jednalo o trestný čin vraždy prosté dílem dokonany a dílem nedokonany.⁶⁴

⁶² NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 335. ISBN 978-80-7357-509-0.

⁶³ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze zde dne 27. 10. 1993, sp. zn. 5 To 66/93. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 4. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁶⁴ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 8. 1999, sp. zn. 4 To 57/99. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 4. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

Vražda spáchaná na těhotné ženě

Ustanovení § 140 odst. 3 písm. b) TZ chrání těhotnou ženu jako zvlášť zranitelný objekt trestného činu vraždy a jako nositelku klíčícího lidského života, tedy hodnoty, jejíž ochrana je v zájmu společnosti. Tuto situaci je nutno odlišit od ustanovení § 140 odst. 3 písm. a) TZ, jelikož, jak je již popsáno výše, trestní právo nepovažuje těhotnou ženu za dvě osoby, ale pouze za osobu jedinou, jejíž plod je chráněn jako součást jejího zdraví. „*Při útoku zaměřeném prvotně na život těhotné ženy je ochrana lidského plodu poskytována zprostředkovaně, a to zvýšenou trestností trestného činu vraždy danou znakovým spácháním činu „na těhotné ženě“, tj. v podobě kvalifikace podle § 140 odst. 1 nebo 2, 3 písm. b).*“⁶⁵

Tato okolnost (těhotenství ženy) vyžaduje z hlediska zavinění alespoň nedbalost, stačí tedy, aby útočník o těhotenství ženy buďto věděl anebo vědět měl a mohl (srov. § 17 TZ). Jelikož použitelnost tohoto ustanovení spočívá ve specifické charakteristice objektu (těhotenství), je pro přesné určení jejího časového rozsahu nutné vymezit počátek a konec tohoto stavu. „*Těhotnou je žena v období od početí do začátku porodu; žena musí být těhotná od počátku jednání pachatele*“⁶⁶ Podle ustanovení o skutkovém omylu, by byl za pokus vraždy na těhotné ženě potrestán i pachatel, který těhotenství u své oběti mylně předpokládal (srov. § 18 odst. 3 TZ).

Vražda spáchaná na dítěti mladším patnácti let

Mezi zvlášť chráněné objekty trestního práva patří i dítě. Pojem dítěte chápe trestní právo jako fyzickou osobu, která v relevantním čase nedosáhla věku osmnácti let (srov. § 126 TZ). Ustanovení § 140 odst. 3 písm. c) TZ pak omezuje tuto zvýšenou trestněprávní ochranu pouze na takové dítě, které v rozhodné době spáchání trestného činu nedosáhlo věku patnácti let. Přesný okamžik, ve kterém tato ochrana končí je pak určen za pomoci ustanovení § 139 TZ jako konec dne, po kterém následuje den, ve

⁶⁵ KUČHTA, Josef aj. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 9. ISBN 978-80-7400-047-8.

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 231. ISBN 978-80-7502-106-9.

kterém dítě oslaví své patnácté narozeniny. Počátek této ochrany lze stanovit na okamžik, kdy trestní právo začne danou osobu považovat za člověka, tedy na okamžik počátku porodu (srov. výše v kapitole 2.1). Zde však bude nutné mít na paměti privilegovanou skutkovou podstatu vraždy novorozeného dítěte matkou. Pokud bude novorozeně zavražděno tímto privilegovaným subjektem za splnění ostatních podmínek pro použití ustanovení § 142 TZ, které je ve vztahu speciality vůči ustanovení § 140 TZ, nebude možné souběžně aplikovat obě ustanovení, ale pouze ustanovení privilegované.

Podobně jako v případě vraždy spáchané na těhotné ženě i zde stačí zavinění ve formě nedbalosti. V případech, kdy pachatel úmyslně usmrtí osobu, kterou mylně považoval za mladší nebo straší patnácti let se stejně jako v případě vraždy spáchané na těhotné ženě použijí ustanovení § 17 a § 18 TZ (viz. výše).

Vražda spáchaná na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci

Dalším podobně chráněným objektem je tzv. úřední osoba. Tento pojem je blíže definován v ustanovení § 127 TZ, které obsahuje obecný výčet osob, které jsou úředními osobami. Podle komentáře lze z této legální definice dovodit, že se mimo jiné jedná o osobu: která zastává funkci v orgánu veřejné moci nebo je odpovědným úředníkem orgánu veřejné moci, která je za úřední osobu výslovně prohlášena anebo která je úřední osobou cizího státu nebo mezinárodní organizace a u které tak stanoví mezinárodní smlouva.⁶⁷ Ustanovení § 140 odst. 3 písm. d) TZ dále vyžaduje, aby úřední osoba byla zavražděna při výkonu nebo pro výkon její pravomoci. Tuto pravomoc komentář definuje jako *„zejména oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech jiných subjektů a rovněž vykonávat tato rozhodnutí. V pojmu pravomoci je obsažen prvek rozhodování a prvek moci. (...) O výkon pravomoci jde nepochybně i při zabezpečení výkonu rozhodnutí.“*⁶⁸

Z výše uvedeného vyplývá, že pokud pachatel zavraždí např. soudce, tak tato okolnost sama o sobě nepovede k posouzení této vraždy jako vraždy spáchané na úřední osobě, pokud k vraždě nedojde v době, kdy soudce vykonává svojí pravomoc anebo v důsledku výkonu této pravomoci. Toto ustanovení se tak bude vztahovat např. na

⁶⁷ Srov. NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 420. ISBN 978-80-7357-509-0.

⁶⁸ Tamtéž, s. 423.

pachatele, který usmrtí soudního exekutora v době, kdy mu tento bude u něho doma z nařízení soudu zabavovat majetek, anebo pachatele, který usmrtí soudního exekutora až později, protože se mu za takový zákrok bude chtít pomstít. Pokud by však pachatel soudního exekutora zabil na ulici, protože ho chce okrást o jeho peněženku, tak již by se o trestný čin podle ustanovení § 140 odst. 3 písm. d) TZ nejednalo. Z konstrukce tohoto ustanovení zároveň vyplývá, že v případech vraždy při výkonu pravomoci úřední osoby stačí zavinění ve formě nedbalosti, zatímco v případech vraždy pro výkon pravomoci úřední osoby je již vyžadován úmysl.

Vražda spáchaná na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností

Podobně jako děti, těhotné ženy a úřední osoby v předchozích ustanoveních, jsou ustanovením § 140 odst. 3 písm. e) TZ chráněny osoby nezbytné pro zajištění výkonu spravedlnosti soudní mocí. Především v případě svědků mohou tyto osoby být nezbytné pro zjištění skutkových okolností a zajištění řádného průběhu trestního řízení a proto na jejich ochraně existuje veřejný zájem. Toto ustanovení tak konkrétně chrání svědky, znalce a tlumočnický.

V případě svědka lze definici tohoto pojmu nejprve hledat v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení (dále jen „TŘ“). *„Trestní řád neobsahuje definici svědka. Výkladem § 97 dovodíme, že svědek je osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech, které vnímala svými smysly.“*⁶⁹ Širší definici pak nabízí Kuchta, podle kterého se svědkem rozumí *„fyzická osoba rozdílná od obviněného (v trestním řízení) nebo od účastníků řízení (např. v občanském soudním řízení, správním soudnictví), která vnímala svými smysly skutečnosti, které mohou být podkladem pro rozhodnutí bez ohledu na to, zda již taková osoba byla nebo nebyla formálně předvolána ke svědecké výpovědi.“*⁷⁰ Z těchto definic lze mimo jiné dovést svědkovu nezastupitelnost a tudíž stěžejní význam pro trestní řízení. Definici znalce je pak možno vyčíst z ustanovení § 105 – 111 TŘ, které obsahují výčet jeho práv a povinností stejně tak jako jejich funkci

⁶⁹ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 411. ISBN 978-80-8757-664-9.

⁷⁰ KUČHTA, Josef aj. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 9. ISBN 978-80-7400-047-8.

v trestním řízení. Vysvětlení pojmu tlumočnick je v tomto případě obtížnější, jelikož jeho definice ani jeho povinnosti nejsou přesně upraveny, avšak teleologickým výkladem je možné si dovodit, že se jedná o tlumočnicka působícího rámci trestního řízení v souvislosti s plněním jeho povinností.

Ustanovení § 140 odst. 3 písm. e) TZ zahrnuje tyto výše zmíněné osoby v případech, kdy k jejich zavraždění dojde „v souvislosti s výkonem jejich povinností.“ Lze tedy analogicky dovodit, že obdobně jako v případě předchozího ustanovení týkajícího se úředních osob je ochrana poskytována pouze v případech, kdy je pachatel veden kvalifikovanou pohnutkou, jež zahrnuje specifickou funkci jeho oběti v trestním řízení. „*Souvislost s výkonem jejich povinností musí vyplynout z výsledků dokazování v trestním řízení.*“⁷¹ K této problematice je nutno uvést, že pojem „v souvislosti“ je ještě širší než souhrn pojmů „při výkonu“ a „pro výkon.“ V případě svědků pracuje v těchto případech judikatura s materiálním pojetím svědka, což zahrnuje i osoby, které se svědky teprve mohou stát, a to zcela nezávisle na jejich formálním postavení v trestním řízení.⁷² Na druhou stranu, útok proti svědkovi činu, který není trestným činem, anebo u kterého nelze prokázat naplnění určité skutkové podstaty, jehož odhalení však považuje pachatel pro sebe za nepříznivé, by byl posouzen jako vražda spáchaná ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky podle ustanovení § 140 odst. 3 písm. j) TZ⁷³ a ne jako vražda spáchaná na svědkovi. Z toho je patrné, že i v případě materiálního pojetí svědka je judikaturou vyžadován vztah k alespoň potenciálnímu trestnímu řízení (pojem svědek tedy stále vyžaduje návaznost na trestněprávní terminologii, nejedná se o svědka v hovorovém smyslu tohoto slova).

Vražda spáchaná na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání, nebo na jiném, který plnil obdobnou povinnost

⁷¹ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 198. ISBN 978-80-7502-106-9.

⁷² Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012, sp. zn. 8 Tdo 789/2012. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁷³ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2003, sp. zn. 8 To 90/03. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

Aby se jednalo o trestný čin kvalifikovaný podle ustanovení § 140 odst. 3 písm. g) TZ, tak musí podobně jako v předchozích ustanoveních být splněna podmínka konkrétního objektu. V tomto případě se jedná o zdravotnického pracovníka nebo o jiného, který na základě svého zaměstnání nebo jiné obdobné povinnosti vykonává činnost směřující k záchraně života, nebo ochraně zdraví. Pojem zdravotnický pracovník lze definovat s pomocí zákona č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta a podle zákona č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních. Podle těchto norem termín „zdravotnický pracovník“ zahrnuje lékaře, zubní lékaře, farmaceuty, další nelékařské zdravotnické pracovníky (typicky např. zdravotní sestry, apod.).

Toto ustanovení pak dále přisuzuje ochranu jiným pracovníkům, kteří v rámci svého zaměstnání, povolání, nebo jiné obdobné povinnosti vykonávají činnost, která směřuje k ochraně života, zdraví nebo majetku – v této části se tedy jedná o širší výčet činností, které mohou zahrnovat poměrně širokou škálu profesí.⁷⁴ Je zde patrná snaha zákonodárce poskytnout zvýšenou ochranu pracovníkům, kteří poskytují služby, na nichž je veřejný zájem. Podle důvodové zprávy *„půjde tedy o případy podobné, kdy usmrcený poškozený plnil svou povinnost např. záchranáře, hasiče, atd., směřující k záchraně života, ochraně zdraví nebo majetku dalších osob.“*⁷⁵

Z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že jeho účelem je chránit tyto pracovníky během výkonu jejich činnosti („při výkonu“ a „při plnění povinnosti“). Útok na lékaře v rámci pomsty za včerejší nepodařenou operaci tedy již pod toto ustanovení spadat nebude. Narušení chráněné činnosti však nemusí být přímý úmysl pachatele, vůči této okolnosti postačí úmysl nepřímý. K této problematice pak nutno uvést, že může dojít ke kolizi s ostatními ustanoveními § 140 odst. 3 TZ, např. pokud je za těchto okolností usmrcena zasahující těhotná policistka.

⁷⁴ Srov. např. zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru ČR, nebo zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.

⁷⁵ Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9, s. 246. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>>, širší výčet viz. komentář JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 199. ISBN 978-80-7502-106-9.

Vražda spáchaná na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, etnicitu, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo jeho absenci

Ustanovení § 140 odst. 3 písm. g) TZ postihuje trestný čin vraždy spáchaný s kvalifikovanou pohnutkou, která zahrnuje charakteristiku subjektu, coby příslušníka určité skupiny. Skrze toto ustanovení zákonodárce do jisté míry naplňuje požadavek rovnosti vyplývající z článků 1 a 3 LZPS. Výčet charakteristik v ustanovení § 140 odst. 3 písm. g) TZ je však užší než obdobný výčet v článku 3 LZPS a neobsahuje například odkaz sociální původ, nebo majetek. Pojmy rasa, etnicita, národnost a politické či náboženské přesvědčení jsou zde však vykládány extenzivně.⁷⁶ Například politické přesvědčení není omezeno pouze na registrované členy politických stran a obdobných spolků a stejně tak vyznání není omezeno na členy registrovaných církví. Je zjevné, že cílem této úpravy není ani tak zvýšená ochrana různých skupin, ale spíše zpřísnění postihu jednání, kdy pachatelé cílí na své oběti právě z důvodu jejich příslušnosti k nějaké skupině či názorovému proudu. Toto lze dovodit mimo jiné i z konstrukce tohoto ustanovení, které výslovně postihuje i pachatele jednající ve skutkovém omylu. Pachatel útočící na domnělého křesťana, který však ve skutečnosti vůbec křesťanem není, tak bude postižitelný za dokonání trestný čin vraždy na jiném pro jeho domnělé vyznání a ne pouze za jeho pokus. Na druhou stranu, judikatura aplikaci tohoto ustanovení omezuje v případech, kdy je útok veden proti oběti kvůli jejímu přesvědčení, které je samo o sobě v rozporu se zákonem (např. útok proti oběti, která veřejně propaguje nacismus a genocidu).⁷⁷ Co se subjektivní stránky tohoto trestného činu týče, je nutné, aby kvalifikovaná pohnutka (tj. útok na jiného pro jeho vyznání či příslušnost ke skupině, atd.) byla zahrnuta zaviněním ve formě přímého úmyslu. K následku (smrti) pak postačí úmysl eventuální.

K uvedené problematice lze uvést úvahu *de lege ferenda* spočívající v možném rozšíření charakteristik podmiňujících poskytnutí zvláštní ochrany určitým skupinám. Jelikož hlavním cílem tohoto ustanovení je přísnější trestněprávní postihování vražedně-útočného chování motivovaného nenávisť vůči specifickým skupinám, bylo by vhodné

⁷⁶ Srov. DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš aj. *Trestní zákoník*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 848. ISBN 978-80-7478-790-4.

⁷⁷ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. 5 Tdo 337/2002. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 6. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

po vzoru článku 3 LZPS zahrnout mezi výčet chráněných skupin i skupiny sociální. Toto rozšíření by umožnilo postihnout i nenávisť motivované vražedné útoky např. proti sexuálním menšinám, které v rámci nynějšího znění ustanovení § 140 odst. 3 písm. g) TZ zahrnutý nejsou. Nevýhodou termínu „sociální skupina“ je samozřejmě jeho obtížná definovatelnost, přílišná obecnost a vágnost - soudní praxe by musela tento pojem adekvátně vymezit, aby nedošlo k jeho příliš extenzivnímu výkladu. Takto upravené by ustanovení § 140 odst. 3 písm. g) TZ mohlo být mnohem snadněji aplikovatelné v případech, kdy pachatelé útočí na obtížně definovatelné společenské skupiny (např. goth, naturisti, transsexuálové apod.). Pohnutka útočníků proti těmto skupinám je jistě kvalitativně srovnatelná s pohnutkou pachatelů útočících např. proti zastáncům určitého politického přesvědčení. Na druhou stranu, problémy s definicí pojmu „sociální skupina“ by mohly vést k přílišné právní nejistotě, jelikož prakticky každý by se mohl k nějaké podobné skupině přihlásit a bylo by obtížné posuzovat, zda pachatelův úmysl zahrnoval i fakt, že jeho oběť byla např. „hipsterkou“.

Vražda spáchaná opětovně

Vražda spáchaná opětovně je postihována v rámci ustanovení § 140 odst. 3 písm. h). Cílem tohoto ustanovení je přísnější postih pachatelů, kteří prokázali zvýšenou neúctu k lidskému životu tím, že se rozhodli vraždit opětovně, a dali tak najevo ochotu útočit na chráněný objekt i do budoucna. Toto ustanovení je nutno odlišit od ustanovení § 140 odst. 3 písm. a), které postihuje vícenásobnou vraždu spáchanou jedním skutkem. Klíčový rozdíl oproti tomuto ustanovení spočívá v tom, že opětovná vražda je spáchaná skutkem novým. Jak bylo již uvedeno výše, pokračování v trestném činu rovněž spadá pod písm. a).⁷⁸

Znak opětovnosti je judikaturou vykládán poměrně extenzivně. Při posuzování není relevantní, jestli některé vraždy dosáhly pouze stádia pokusu či dokonce pouze stádia přípravy, jestli byl pachatel již pro tento trestný čin již pravomocně odsouzen v minulosti,⁷⁹ ani jestli byla předchozí pachatelova vražda již zahlazena podle § 105 TZ a na pachatele se tedy hledí jako by nebyl odsouzen (srov. § 106 TZ).

⁷⁸ Pro výklad pojmu „skutek“ a „pokračování v trestném činu“ srov. § 116 TZ.

⁷⁹ Srov. KUČHTA, Josef aj. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 10. ISBN 978-80-7400-047-8.

Co se týče vztahu ustanovení o opětovné vraždě k ustanovení § 59 TZ o mimořádném zvýšení trestu odnětí svobody, které zakládá přísnější postih recidivy, může se na první pohled zdát, že vzhledem k zákazu dvojí přičitatelnosti je souběžná aplikace těchto ustanovení vyloučena. Z odborné literatury však vyplývá, že v konkrétních případech souběžná aplikace obecného ustanovení zpřísnujícího postih recidivy a ustanovení § 140 odst. 3 písm. h) postihujícího opětovně spáchaní vraždy, možná je. „*Opětovnost dle uvedeného rozhodnutí vyjadřuje jen to, že byl dřívější trestný čin spáchán, zatímco zvlášť nebezpečná recidiva vyjadřuje to, že pachatele alespoň zčásti vykonal trest uložený za tento trestný čin. Z téže rozdílnosti vyplývá, že obě uvedené okolnosti, z nichž každá podmiňuje použití vyšší trestní sazby jinak, se mohou uplatnit současně. Nejde o porušení zákazu dvojího přičítání téže okolnosti.*⁸⁰ Dle mého názoru je tento přístup v zásadě správný, jelikož tak soudům umožňuje lépe postihovat trestné činy spáchané při souběhu vícera přitěžujících okolností. Na druhou stranu, je otázka, jestli v extrémních případech nemůže tento přístup naopak vést k nepřiměřeným trestům, využívajícím maximálních trestních sazeb umožněných různými ustanoveními TZ, které se přeci jen do jisté míry překrývají. Nezbyvá než doufat, že taková souběžná aplikace bude limitována pro případy, kdy bude třeba odůvodnit uložení vysokých trestů tam, kde si to budou vyžadovat konkrétní okolnosti.

Vražda spáchaná zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem

Ustanovení § 140 odst. 3 písm. i) postihuje pachatele, jejichž vražedné chování se z hlediska objektivní stránky vyznačuje buďto zvlášť surovým útokem na předmět jejich útoku (lidské tělo), nebo zvláštní trýzní, kterou během smrtícího útoku pociťuje jejich oběť. Tento modus spáchaní vraždy považuje zákonodárce za projev ještě hlubší neúcty vůči zákonem chráněnému zájmu (lidskému životu), než je tomu v případě „obyčejných“ vražd.

Co se definice zvlášť surového způsobu týče, tak podle komentáře se pod tímto pojmem skrývá „*vražedný útok s extrémně vysokou, výraznou mírou brutality, která se*

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel; PÚRY, František; RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon. Komentář I. díl*, 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 397. ISBN 978-80-7179-896-7. In: KALVODOVÁ, Věra. *Trestání mnohosti trestných činů v novém trestním zákoníku*. In *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*. 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009. ISBN 978-80-210-4990-1.

podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Typický bude takový způsob agrese pachatele, který je spojen s ubíjením oběti a nápadnější devastací jejího těla.⁸¹ Odkaz na brutalitu a intenzitu vymykající se běžnému způsobu provedení u obdobných trestných činů lze najít v relevantní judikatuře poměrně často jako zdůvodnění aplikace tohoto ustanovení.⁸²

Podle judikatury zde není vyžadována návaznost na subjektivní stránku, ve vztahu k surovému provedení, tedy stačí, „že se zřetelem na okolnosti případu a své subjektivní dispozice to vědět měl a mohl, a tedy ve vztahu k ní postačí zavinění ve formě nedbalosti.“⁸³ K této problematice je rovněž nutno uvést, že není relevantní, jestli útok jako surový vnímá sama oběť. Surovost je posuzována objektivně na základě skutkových zjištění. Ve vztahu k tomuto ustanovení není relevantní ani chování pachatele po dokonání trestného činu vraždy, typicky likvidace těla oběti, provedená až po její smrti – tzv. „defenzivní rozkouskování těla“⁸⁴; chování pachatele po dokonání trestného činu však bude zohledněno soudem při výměře trestu.

Pojem trýznivého způsobu usmrcení je třeba, na rozdíl od surovosti, vykládat s ohledem na subjektivní vnímání oběti, resp. s ohledem na to, jak oběť prožívá své usmrcení. Sama trýzeň je obtížně definovatelný pojem a vzhledem k rozdílným prahům vnímání bolesti u každého jednotlivce je retrospektivní posouzení subjektivních prožitků oběti v mnohých případech prakticky nemožné. Taková posouzení budou často záviset na znaleckých posudcích. Toto ustanovení se tak bude vztahovat spíše na případy, kdy zvolený způsob usmrcení jiného ve své podstatě takto negativní prožitek zahrnovat musel. Podle komentáře půjde např. o „usmrcení vyhladověním nebo nedostatkem vody, pomalé usmrcování dlouhodobým rdoušením apod., tedy o mimořádně vystupňované útrapy pro poškozeného.“⁸⁵ Z logiky věci tak vyplývá, že trýznivý prožitek není objektivně omezen minimální délkou nebo intenzitou. Může jít o

⁸¹ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 199. ISBN 978-80-7502-106-9.

⁸² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1584/2015-50. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 7. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 7. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁸⁴ Srov. KUČHTA, Josef aj. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 10. ISBN 978-80-7400-047-8.

⁸⁵ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 199. ISBN 978-80-7502-106-9.

krátkodobou intenzivní bolest, nebo dlouhodobou méně intenzivní bolest, může se jednat jak o útrapy fyzické, tak i psychické. Při posuzování subjektivního prožitku oběti je brán ohled na její prožitek - objektivně trýznivý způsob usmrcení, který pachatel realizuje na oběti, která je již od počátku v bezvědomí, pod toto ustanovení spadat nebude. Tento pojem je pak blíže definován judikaturou, která rovněž dále rozvádí význam použití slova „zvlášť“ jak ve vztahu trýznivosti, tak i ve vztahu k surovosti.⁸⁶ Z toho lze dovodit, že v případě obou těchto okolností musí dojít k jejich naplnění ve zvlášť intenzivní formě.

Stejně jako u surovosti je zde vyžadovaná alespoň nedbalost ve vztahu k posuzované okolnosti. Podmínky surovosti a trýznivosti jsou dány alternativně, stačí tedy naplnění alespoň jedné z nich (ačkoli v jednotlivých případech mohou být naplněny i současně).

Vražda spáchaná v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch, nebo ve snaze zakrýt či usnadnit jiný trestný čin, nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky

Ustanovení § 140 odst. 3 písm. j) TZ představuje poslední z výčtu okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby u trestného činu vraždy. Toto ustanovení obsahuje tři kvalifikované pohnutky: získání majetkového prospěchu, zakrytí či usnadnění jiného trestného činu a pohnutku zavrženíhodnou.

Majetkový prospěch není omezen svou výší, může tedy jít i o škodu nepatrnou (srov. § 138 TZ). Zákon nerozlišuje, jedná-li se o prospěch peněžní, nebo jiné hodnoty. Za prospěch se považuje i zabránění ztráty majetku (např. vražda věřitele). Pokud je však pachatel vydírán svou obětí a ta po něm tedy vyžaduje majetkový prospěch neoprávněně tak se její vražda nepovažuje za vraždu věřitele a toto ustanovení se nepoužije. Pod pojem získání majetkového prospěchu patří i tzv. nájemné vraždy. Podle judikatury stačí, aby účastník na takové vraždě (objednatel) věděl, že vražda je spáchána

⁸⁶ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014-52. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 8. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2016, sp. zn. 3 Tdo 253/2016. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 10. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

s motivem získat majetkový prospěch.⁸⁷ Zadavatel nájemné vraždy tak může být považován za účastníka podle tohoto ustanovení, i když za vraždu sám zaplatil a sám ani nechtěl takový prospěch získat.

Termín zakrytí trestného činu zahrnuje vraždy spáchané po dokonání jiného trestného činu (ne nezbytně jiné vraždy), ve snaze zabránit jeho odhalení (tzv. vraždy zakrývací). Obětí v těchto případech může být typicky svědek, ať už skutečný, domnělý, anebo potenciální. Nemusí se jednat přímo o oběť zakrývaného trestného činu. Pachatel podle tohoto ustanovení a pachatel zakrývaného trestného činu nemusí být stejná osoba. Toto ustanovení se teoreticky může vztahovat i na případy, kdy pachatel zabije pachatele jiného trestného činu veden pohnutkou zakrýt trestný čin své oběti. Aplikace tohoto ustanovení se vztahuje i na pohnutku zakrýt trestný čin spáchaný ve stádiu pokusu či přípravy. Vražda spáchaná za účelem usnadnění jiného trestného činu je naopak spáchaná před dokonáním onoho trestného činu a zpravidla je motivována odstraněním překážek, opatřením nástrojů, přípravou podmínek, apod.

Jiná zavrženíhodná pohnutka zde funguje jako spádová kategorie umožňující soudům zohlednit motivy vymykající se běžnému uvažování a přesahující morálně-etické hranice tolerované společností. Toto ustanovení bude aplikováno na pachatele, kteří projeví zvýšenou neúctu k lidskému životu, bezcitnost, sobeckost, zvrácenost, zvrhlost, apod. způsobem, který není v zákoně přímo jmenován. „*Zavrženíhodnou pohnutkou může být i pohnutka malicherná.*“⁸⁸ Tato okolnost tak činí ze seznamu okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby u trestného činu vraždy výčet demonstrativní. U deviantních pachatelů či pachatelů trpících duševní či jinou biologicky podmíněnou poruchou se však toto ustanovení nepoužije. Na základě zákazu dvojího přičítání se toto ustanovení rovněž nepoužije společně s ustanovením § 42 písm. b) TZ o přitěžujících okolnostech.

⁸⁷ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 3 Tdo 692/2009. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 8. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁸⁸ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 199. ISBN 978-80-7502-106-9.

5 Trestný čin zabití

Trestný čin zabití byl zaveden Trestním zákoníkem z roku 2009. Předchozí kodifikace z druhé poloviny 20. století tento typ diferenciacie úmyslných usmrcení založené na bližší analýze subjektivní stránky nezahrnovaly (pro historický kontext srov. kapitolu 1.1). Trestný čin zabití podle § 141 TZ je považován za společensky méně závažný trestný čin než vražda podle § 140 TZ. Podle komentáře je trestný čin zabití „privilegovaná skutková podstata úmyslného usmrcení, která má podle mínění zákonodárce vyjadřovat menší typovou společenskou škodlivost (závažnost) tohoto trestného činu s ohledem na pohnutku pachatele.“⁸⁹

Zavedení trestného činu zabití mělo řešit nedostatky předchozí úpravy, která podobnou skutkovou podstatu neobsahovala. Tyto nedostatky spočívaly především v často zbytečně přísném trestání pachatelů tzv. situačních vražd, kteří často tzv. zazmatkovali, nebo byli ve svých činech vedeni lidsky pochopitelnými pohnutkami, často na emočním základě či v reakci na okolnosti, které byly samy mimo jejich kontrolu. Soudní praxe mohla v individuálních případech tyto polehčující okolnosti spočívající v morálně obhajitelné pohnutce úmyslného usmrcení zohlednit za použití institutů trestního práva jako mimořádné snížení trestu odnětí svobody (srov. § 58) nebo obecné polehčující okolnosti (srov. § 41), avšak tyto neměly vliv na samotnou právní kvalifikaci úmyslného usmrcení jako trestného činu vraždy. Tento předchozí stav si vyžádal vytrvalou kritiku ze strany odborné veřejnosti.⁹⁰

Zavedení trestného činu zabití tak umožňuje soudům flexibilněji posuzovat některá úmyslná usmrcení a zohledňovat přitom některé nuance subjektivní stránky trestných činů vraždy a zabití. Dochází tak k posílení principu spravedlivého trestání a přesnější skutkové kvalifikaci trestněprávně relevantního jednání. Skutková podstata trestného činu zabití umožňuje soudům potrestat morálně ospravedlnitelné, leč stále protiprávní chování a zároveň ušetřit pachatele společenské stigmatizace „vraha.“ V této souvislosti je vhodné zmínit, že v původním schváleném návrhu TZ obsahovala skutková podstata trestného činu zabití nižší horní hranici trestu odnětí svobody (3–8 let), takže s ohledem

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 203. ISBN 978-80-7502-106-9.

⁹⁰ Srov. MUSIL, Jan. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. *Trestní právo*. 2004, č. 10, s. 3.

na § 14 odst. 3 TZ se nejednalo ani o zvlášť závažný trestný čin. Toto rozpětí u trestu odnětí svobody tak naznačovalo srovnatelnou společenskou závažnost jako u trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 TZ. Tato úprava byla však kritizována jako nevhodná,⁹¹ jelikož právě porodičí matka je zvlášť zranitelný subjekt zcela zjevně si zaslouhující privilegované postavení v rámci trestního práva, zatímco trestný čin zabití se vztahuje na pachatele, kteří se, i přes určité polehčující okolnosti, stále rozhodli úmyslně usmrtit jiného. Vzhledem k tomuto srovnání a i vzhledem k významu chráněného objektu (lidského života) byla ještě před vstoupením TZ v platnost novelizací zvýšena horní hranice trestného činu zabití na 10 let, což z tohoto trestného činu udělalo trestný čin zvlášť závažný. S touto modifikací se plně ztotožňují, zvláště s ohledem na často obtížné rozlišování mezi trestnými činy vraždou a zabitím je z funkčního hlediska vskutku nevhodné, aby mezi těmito dvěma skutkovými podstatami existoval příliš velký rozdíl v sankcích.

Trestný čin zabití podle § 141 TZ má s trestným činem vraždy podle § 140 shodnou většinu typových znaků (typové znaky trestného činu vraždy - srov. kapitolu 2). Objektem je v obou případech lidský život. Subjekt je rovněž shodný - každá trestněprávně odpovědná fyzická osoba. Co se právníků osob týče, tak trestný čin zabití nyní není uveden ve výčtu trestných činů přičitatelných právníkům osobám nacházejícím se v § 7 ZTOPO. O problematice trestní odpovědnosti právníků osob za trestné činy proti životu blíže pojednává kapitola 2.3 výše, zde je pouze nutné uvést, že na rozdíl od trestného činu vraždy by trestný čin zabití neměl být přičitatelný právníkům osobám ani podle projednávané novely ZTOPO (ve znění, ve kterém se v době vypracování této práce nacházela v legislativním procesu). Objektivní stránka obou trestných činů je rovněž shodná, ačkoliv u trestného činu vraždy jsou vyšší sazbou trestu odnětí svobody postiženy některé zvlášť závažné způsoby usmrcení. Zásadní rozdíl mezi těmito trestnými činy tedy spočívá v subjektivní stránce. Oba trestné činy se řadí mezi úmyslné trestné činy proti životu. V případě trestného činu zabití je však úmysl usmrtit jiného provázen privilegujícími okolnostmi popsány v prvním odstavci § 141 TZ. Jedná se buďto o tzv. omluvitelné hnutí mysli, které je doprovázeno demonstrativním výčtem (silné rozrušení ze strachu, úleku, zmatku), anebo o případy,

⁹¹ Srov. HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 66.

ve kterých je prokázáno předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného, které pachatelův čin zapříčinilo.

Co se srovnání se zahraniční úpravou úmyslných trestných činů proti životu týče, tak již důvodová zpráva k TZ popisuje mírnější trestání úmyslných usmrcení, za přítomnosti omluvitelných okolností, jako fenomén častý v zahraničních úpravách. Důvodová zpráva, ale i podobná srovnání v odborné literatuře, poukazují např. na čl. 113 švýcarského trestního zákoníku, čl. 148 § 4 polského trestního kodexu z roku 1997, nebo § 76 rakouského trestního zákoníku.⁹² Zahraniční právní úpravy se liší především rozsahem privilegujících okolností a sankcionováním, v některých případech jsou tato zabití dokonce posuzována jako beztrestný exces z nutné obrany.⁹³ V ČR je však exces z nutné obrany nadále považován za trestný čin, který zákonodárce pouze postihuje mírnějším trestem než v případě trestného činu vraždy. Tato kapitola se nyní zaměří na detailnější popis jednotlivých typových znaků skutkové podstaty trestného činu zabití doplněný exkurzem do vztahu tohoto trestného činu a institutu nutné obrany a na závěr se bude věnovat vybrané problematice spojené s používáním tohoto ustanovení.

5.1 Silné rozrušení

První okolností uvedenou v § 141 odst. 1 TZ je silné rozrušení nebo jiné omluvitelné hnutí mysli. „*Silné rozrušení je afektivní reakce pachatele spontánního charakteru. Může být krátkodobé i déle trvajícím.*“⁹⁴ Komentář dále zdůrazňuje, že ne každé emoční rozrušení povede k subsumovatelnosti pachatelova jednání pod ustanovení o trestném činu zabití. K tomu je třeba, aby toto rozrušení jednak svojí intenzitou odpovídalo podnětu, aby jeho intenzita zároveň odpovídala významu chráněného zájmu (tj. lidského života) a aby toto rozrušení „*mělo podklad ve vnějších,*

⁹² Srov. Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku, Sněmovní tisk 410/0, část č. 1/9, s. 246. [cit. 2016-04-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=410&CT1=0>>, nebo stejné srovnání s výkladem v HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 62.

⁹³ Srov. např. § 33 německého trestního zákoníku, v českém znění dostupném na WWW: <<http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpxe4by>>. [cit. 2016-04-05].

⁹⁴ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 203. ISBN 978-80-7502-106-9.

*omluvitelných důvodech, neboť právě tyto jsou důvodem nižší trestnosti popsaného jednání, nikoliv v negativních povahových vlastnostech pachatele...*⁹⁵ Podle judikatury je silné rozrušení „*mimořádným psychickým stavem pachatele, který se ocitl v neobvyklé zátěžové situaci vyvolané vnějším podnětem výjimečné závažnosti a intenzity, takže schopnost takového pachatele rozumně zhodnotit situaci a adekvátně reagovat je nejen značně zeslabena, ale zároveň nahrazena vystupňovanou emotivní reakcí na daný podnět.*“⁹⁶ U obou výše uvedených definic je daný požadavek na mimořádný a závažný externí podnět. Ustanovení o zabití se tak neuplatní, pokud se pachatelovo rozrušení odvozuje od jeho zvýšené agresivity apod. Stejně tak se neuplatní v případech, kdy pachatel bezdůvodně reaguje přehnaně agresivně na základě relativně malicherného podnětu, a ani v případech, kdy se pachatel rozhodne usmrtit jiného na základě pouze mírného rozrušení, vyvolaného např. mírnými neshodami s obětí. Judikatura dále jasně vyloučila aplikace § 141 TZ na případy, kdy se pachatel do stavu rozrušení uvedl sám.⁹⁷ Podobně problematická je aplikace ustanovení o trestném činu zabití v případech, kdy k rozrušení dojde na základě např. strachu z trestního postihu za vlastní protiprávní jednání – typicky např. pachatel jiného trestného činu, který při svém odhalení zazmatkuje a zabije zasahujícího policistu. Podle Hořáka, by zároveň silné rozrušení mělo být charakteristické jednáním, které je v porovnání s běžným chováním konkrétního pachatele výjimečné a vybočuje z jeho obvyklých vzorců chování. „*Jednání, jehož se pachatel v silném rozrušení dopustil, by mělo být v kontextu celé jeho osobnosti něčím mimořádným, podmíněným toliko závažnými nepříznivými okolnostmi, za nichž k trestnému činu došlo.*“⁹⁸ Jednání tedy musí být nepřiměřené (i s přihlédnutím k individuálním dispozicím pachatele) a zároveň lidsky pochopitelné.

Jak již bylo uvedeno výše v kapitole 5, jednání v afektu nemusí samo o sobě vylučovat určitou, byť zmenšenou, racionální kontrolu nad svým chováním. Jednání v silném rozrušení ve smyslu § 141 TZ je tak nutné důsledně odlišovat od nepřičetnosti. „*Podle § 26 se nepřičetností rozumí stav, ve kterém někdo pro duševní poruchu, jež je*

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 7 Tdo 538/2015-39. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 10. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁹⁷ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 10. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

⁹⁸ Srov. HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 206. ISBN 978-80-87146-48-4.

*zde v době spáchání činu, nemůže buď rozpoznat, že jeho jednání je protiprávní, anebo nemůže své jednání ovládat, přičemž postačí, že chybí jedna z těchto schopností.*⁹⁹ Jednání v afektu však nevylučuje schopnost se ovládat (na rozdíl např. od epileptika, který při záchvatu, aniž by byl schopen kontrolovat své tělo a pohyby, někoho shodí ze schodů) ani schopnost rozumět protiprávnosti svého jednání – pachatel trestného činu zabítí chce usmrtit a je si vědom, že se jedná o trestný čin. Demonstrativní výčet podob silného rozrušení poskytuje vodítko pro přesnější interpretaci tohoto pojmu.

5.1.1 Strach

Strach, ve smyslu § 141 TZ je podle komentáře „alespoň částečně odůvodněná obava pachatele o život vlastní nebo jiných osob, z vážné újmy na zdraví nebo jiné bezprostředně hrozící těžké újmy.“¹⁰⁰ Vzhledem k významu uchráněného objektu by nemělo jít např. o strach ze ztráty nevýznamné majetkové hodnoty. Hořák zmiňuje u popisu emocí provázejících afekt jejich často astenický (obranný) charakter.¹⁰¹ Typickou situací by v tomto případě byl strach pachatele z jeho oběti. Taková situace však není podmínkou pro uplatnění § 141 TZ. Pachatelův strach nemusí být vyvolán přímo obětí, může být vyvolán i třetí osobou. Nebezpečí může být reálné nebo jen domnělé. V případě skutkového omylu ohledně takové hrozby by bylo podle Hořáka uplatněno „kritérium přiměřenosti a obecné pochopitelnosti.“¹⁰²

5.1.2 Úlek a zmatek

Úlek a zmatek představují psychické stavy, kdy pachatel jedná intuitivně a zkratkovitě na základě nenadálého intenzivního podnětu. Podobně jako v případě strachu je zde snížena racionální kontrola chování a schopnost domýšlet důsledky či společenskou závažnost svého chování. Podle Hořáka, je nutné tato jednání „pečlivě

⁹⁹ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 189. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹⁰⁰ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 31. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹⁰¹ Srov. HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 206. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹⁰² Tamtéž.

odlišovat od putativní nutné obrany, kdy se pachatel nedopustil excesu, a dále od případů, kdy má zavinění pachatele formu pouhé nedbalosti. Pachatel zabití si musí být vědom, že jeho úmyslné jednání může vést k smrti poškozeného a být s tímto následkem alespoň srozuměn.¹⁰³ Podobně jako v případě strachu je tedy jednání pachatele nutné posoudit z hlediska jeho subjektivního vnímání okolností a míry racionální kontroly nad jeho jednáním. Z judikatury nadále vyplývá, že zjištění stavu úleku či zmatku by mělo mít oporu ve zjištěných skutkových okolnostech.¹⁰⁴

5.1.3 Jiné omluvitelné hnutí mysli

Jiné omluvitelné hnutí mysli je termín, pomocí kterého zákonodárce učinil výčet emocí provázejících silné rozrušení ve smyslu § 141 TZ *de facto* demonstrativním. Podle komentáře jím může být např. „*zoufalství z bezvýhodných osobních poměrů (viz. případy tzv. rozšířených sebevražd, ale i duševní stav způsobený změnami somatickými (silná bolest, vyčerpání, vyhladovění, dehydratace)*“.¹⁰⁵ Tuto úpravu považuji za výrazně flexibilní a pro úpravu úmyslného usmrcení za přítomnosti omluvitelných okolností velmi praktickou. Zjevnou nevýhodou je sice vágnost některých termínů a nevyhnutelné problémy s dokazováním subjektivních stavů pachatele (srov. výše kapitolu 3.1), avšak na druhou stranu je třeba mít na paměti účel tohoto ustanovení, kterým je mírnější postih úmyslných usmrcení spáchaných za lidsky pochopitelných okolností.

Je zjevné, že aby ustanovení o trestném činu zabití mohlo plnit tento svůj účel, tak se zákonodárce nemůže vyhnout použití flexibilní terminologie, která umožní soudům detailní materiální posouzení skutkových okolností. Zajímavé případy tak mohou nastat např. v případech usmrcení ze žárlivosti, kdy zhrzený milenec zabije svoji nevěrnou partnerku. Takový čin by se dal posoudit jako vražda spáchaná ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky podle § 140 odst. 3 písm. j) anebo zabití podle § 141 odst. 1 TZ. Rozdíl mezi těmito ustanoveními by spočíval právě ve velmi detailním posouzení

¹⁰³ Tamtéž, s. 207.

¹⁰⁴ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 419/2016. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 15. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

¹⁰⁵ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 31. ISBN 978-80-7357-509-0.

subjektivního psychického stavu pachatele v době spáchání trestného činu. Podstatné by bylo především rozlišení často obtížně rozeznatelných nuancí pachatelovy pohnutky. Ve výše uvedeném příkladu by bylo nutné pochopit, jestli zhrzený milenec vraždil, protože nepřál své partnerce štěstí v jiném stavu a chtěl, aby raději nežila vůbec, anebo jestli zabíjel, protože se cítil zoufalý ze ztráty své životní lásky. Právo si v tomto případě bere za cíl kvalitativně velmi náročné rozlišování úmyslných usmrcení na základě posouzení subjektivní stránky těchto trestných činů, které umožňuje velmi přesně rozlišit úroveň společenské nebezpečnosti konkrétních pachatelů a tomu pak přizpůsobit výroky o uložených trestech. Rozdíl mezi horními hranicemi trestu odnětí svobody u výše zmíněných ustanovení o vraždě spáchané za okolnosti umožňující použití vyšší trestní sazby a o zabití je skutečně markantní a může spočívat v celkem nepatrném kvalitativním rozdílu v pachatelově pohnutce.

5.2 Předchozí zavrženíhodné chování poškozeného

Druhou okolností uvedenou v ustanovení § 141 odst. 1 TZ je předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného. Toto jednání je uvedeno jako příčina úmyslného usmrcení, tedy jako součást pohnutky. V kriminologii se pro tyto případy používá termín viktimologické zavinění. Podle komentáře *„předchozím zavrženíhodným chováním poškozeného může být předchozí fyzické napadení ze strany oběti, její fyzické nebo psychické týrání pachatele, provokace oběti etc. Mezi úmyslným jednáním usmrcením a zlým jednáním oběti musí být příčinná souvislost.“*¹⁰⁶ V charakteristice jednání oběti jako „zlého jednání“ respektive jednání „zavrženíhodného“ lze spatřovat určitou kvalifikaci oproti samotnému pojmu viktimologického zavinění. V kriminologických studiích se totiž pojem viktimologického zavinění *„nutně nevztahuje k otázce morálního posouzení chování oběti, neboť zahrnuje celou škálu jejích vlastností (jako tzv. viktimogenní faktory), jimiž je pachatel stimulován ke*

¹⁰⁶ JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 203. ISBN 978-80-7502-106-9.

*spáchání trestného činu.*¹⁰⁷ Chování oběti ve smyslu § 141 TZ však musí mít povahu zlého, nemorálního resp. odsouzeníhodného chování. Podle judikatury Nejvyššího soudu ČR se ale toto zavrženíhodné jednání neomezuje pouze na trestné činy.¹⁰⁸ Toto ustanovení tedy obsahuje element materiálního posouzení, kdy zavrženíhodnost chování oběti bude soudem posouzeno z morálně-etického hlediska. Zavrženíhodné jednání zahrnuje i tzv. provokaci. V případě provokace by se však muselo jednat o provokaci do té míry intenzivní, aby mohla alespoň částečně vysvětlit pohnutku pachatele trestného činu zabití. Literatura také charakterizuje viktimologické zavinění jako situace, „*kdy si oběť byla vědoma nebezpečí, které z jejího chování vyplývá pro její život.*“¹⁰⁹ Lze tedy argumentovat, že pojem zavrženíhodného chování, ač užší než obecnější pojem viktimologického zavinění, je stále poměrně široký a může zahrnovat širokou škálu tzv. zlého jednání. Na druhou stranu, zavrženíhodné jednání oběti ve smyslu ustanovení o trestném činu zabití pochopitelně nesmí být naschvál vyprovokováno pachatelem.

Z dikce ustanovení o trestném činu zabití dále vyplývá, že zavrženíhodné chování oběti nemuselo být směřováno přímo vůči pachateli. Toto ustanovení se tak bude vztahovat například na situace, kdy syn zabije svého otce v důsledku otcova zavrženíhodného jednání vůči jeho matce. Podmínkou však je, že zavrženíhodné jednání muselo pachatelovo jednání způsobit (ustanovení o trestném činu zabití se tak nebude vztahovat na ta zabití, kdy se oběť sice chovala zavrženíhodným způsobem, avšak pachatelova pohnutka zahrnovala i jiné faktory (např. když syn zabije svého otce, který týral jeho matku, avšak jeho hlavním úmyslem je získat po otci dědictví). Zavrženíhodné jednání tedy musí hrát v pohnutce pachatele alespoň dominantní roli. „*Ve smyslu trestního zákoníku postačí, je-li toto zavrženíhodné jednání výlučnou nebo alespoň zcela rozhodující příčinou jednání pachatele.*“¹¹⁰

Trestný čin zabití na rozdíl od vraždy neobsahuje odstavec o trestnosti přípravy, může se tak zdát, že se jedná o tzv. čistý afektdelikt, tedy trestný čin, který lze spáchat

¹⁰⁷ GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 147. ISBN 978-80-246-1293-3. In HOŘÁK, Jaromír. Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu. *Kriminalistika*. 2010, č. 2, s. 102.

¹⁰⁸ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 18/2012. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 10. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

¹⁰⁹ ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení*, Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1980, s. 41. In: HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹¹⁰ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 64.

pouze v afektu. Tomu však neodpovídá konstrukce tohoto ustanovení. Požadavky silného rozrušení a přechozího zavrženíhodného jednání oběti jsou dány alternativně, a tudíž je možné, aby oběť pachatel svou oběť usmrtil racionálně a dokonce i plánovaně v rámci své reakce na jinak bezvýchodnou situaci danou zavrženíhodným jednáním oběti. Odborná literatura většinou tento přístup schvaluje jako modernější úpravu, která umožňuje lépe posoudit případy obětí dlouhodobého týrání, které zcela racionálně, byť vedeny zoufalstvím ze své životní situace, spáchají na svém trýzniteli premeditovanou vraždu. Takové jednání by dříve bylo celkem tvrdě trestáno (srov. § 140 odst. 2 TZ), avšak nová úprava umožňuje zohlednit celkovou životní situaci těchto pachatelů a subsumovat jejich jednání pro privilegované ustanovení § 141 TZ.

Výše popsané okolnosti se uplatní typicky v případech dlouhodobě týraných žen, které se rozhodnou usmrtit své trýznitele. Vzhledem k jejich fyzickým dispozicím a faktu, že se svými budoucími oběťmi žijí ve společné domácnosti, tak tyto týrané ženy činí často promyšleně a „zákeřně“. Právě na případy dlouhodobého domácího násilí často odkazuje literatura věnující se skutkové podstatě trestného činu zabití.¹¹¹ Judikatura¹¹² však tento postup do jisté míry omezuje tím, že ačkoliv uznává aplikaci ustanovení § 141 TZ na případy, kdy oběti jednají na základě dlouhodobé tísně způsobené jejich obětí, tak tento psychický stav (typicky, zoufalství, pocit bezvýchodnosti, atd.) musí trvat během doby spáchaní trestného činu. Jinými slovy, motivem nesmí být samotná pomsta. Na ženu, která trpěla v důsledku dlouhodobého domácího násilí, od svého trýznitele odešla a až s časovým odstupem, kdy již na ni nebylo takto svým trýznitelem působeno, se rozhodla ho zabít, by se ustanovení o trestném činu zabití nevztahovalo (s výjimkou případů, kdy u takové pachatelky stále prokazatelně trvalo trauma způsobené právě zavrženíhodným jednáním oběti).

Jak již bylo řečeno výše, jednou z charakteristik právního pojmu zavrženíhodného jednání je jeho obtížná definovatelnost. Soudní praxe si bude vyžadovat individuální posouzení každého jednotlivého případu s přihlédnutím k charakteru jednání oběti a k vlivu tohoto chování na emocionální rozpoložení pachatele. „*Míra závažnosti, resp.*

¹¹¹ Srov. NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 6.* vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 31. ISBN 978-80-7357-509-0, nebo HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd.* 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 216. ISBN 978-80-87146-48-4.

¹¹² Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 11. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

*negativní charakter chování poškozeného musí být v odpovídajícím poměru k mimořádnému významu objektu trestného činu zabití, jímž je lidský život. Z tohoto důvodu by privilegované ustanovení mělo být vykládáno spíše restriktivně.*¹¹³

Ustanovení § 141 TZ se rovněž uplatní v případech, kdy pachatel jedná ve skutkovém omylu o zavrženíhodném jednání své oběti. Tato privilegovaná skutková podstata totiž zohledňuje právě pohnutku pachatele. Pokud tedy pachatel oprávněně věří, že je obětí provokován, nebo že se oběť chová zavrženíhodně, ustanovení o trestném činu zabití se na něj bude vztahovat. K tomu je ovšem nutno uvést, že privilegovaná pohnutka svědčí pouze jejímu nositeli. Pokud například osoba A navede osobu B k vraždě osoby C, o které prohlásí, že se chovala zavrženíhodně a tudíž si smrt „zaslouží“ tak pouze osoba C bude odpovědná za trestný čin zabití, jelikož jen tato osoba byla vedena privilegovanou pohnutkou. Osoba A v uvedeném příkladu však bude trestně odpovědná jako návodce k trestnému činu vraždy, jelikož této osobě privilegovaná pohnutka nesvědčí. Dalším typickým příkladem skutkového omylu ohledně zavrženíhodného jednání oběti je tzv. putativní nutná obrana, kdy pachatel jedná v přesvědčení, že je obětí napadán (tzv. extenzivní exces z nutné obrany – srov. § 29 TZ).¹¹⁴

5.3 Exkurz: Vztah úmyslných usmrcení a nutné obrany

Nutná obrana je jedna z okolností vylučujících protiprávnost. Jako taková tedy představuje určitý způsob negativního vymezení skutkových podstat zkoumaných v této práci. Pokud pachatel úmyslného usmrcení jedná za okolností, které spadají pod ustanovení o nutné obraně v § 29 TZ, tak je beztrestný, jelikož jeho jednání od počátku není považováno za trestný čin.¹¹⁵ Pokud pachatel odvrací útok, avšak překročí meze nutné obrany, pak se jedná o tzv. exces z nutné obrany. Právní teorie rozeznává několik

¹¹³ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 31. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹¹⁴ Pro definici tzv. putativní nutné obrany srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 938/2012. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 12. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

¹¹⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1392/2014-32. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 11. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

typů těchto excesů: exces intenzivní (zcela zjevně nepřiměřená obrana), exces extenzivní (obrana proti útoku, který již nepokračuje a ani bezprostředně nehrozí), exces jarý (ze zlosti či pomstychtivosti) a exces chabý (z úleku či strachu).¹¹⁶ Lze tedy předpokládat, že právě v případech těchto excesů připadá v úvahu použití ustanovení o trestném činu vraždy a v případě existence privilegujících okolností také ustanovení o trestném činu zabití. Aby se při excesu z nutné obrany jednalo o trestný čin zabití, musí být přítomna jedna z okolností vyžadovaných ustanovením § 141 TZ (obdobně připadá v úvahu použití privilegované skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky (srov. § 146a TZ) v případech, kdy nedojde k usmrcení). Samotné jednání v afektu aplikaci nutné obrany nevylučuje.¹¹⁷ Aby však připadala v úvahu aplikace skutkové podstaty trestného činu zabití, je třeba, aby jednání provedené v excesu z nutné obrany splňovalo všechny požadavky ustanovení § 141 TZ (například co se týče intenzity podnětu – verbální útoky samy o sobě usmrcení zpravidla neomlouvají, v takových případech by se muselo aplikovat ustanovení o trestném činu vraždy). Lze tedy argumentovat, že okolnosti podmiňující aplikaci institutu nutné obrany představují další hranici skutkových podstat úmyslných trestných činů proti životu.

K tomuto tématu je rovněž nutno krátce zmínit často diskutovanou problematiku nástražných obranných zařízení, schopných způsobit smrt či ublížení na zdraví (např. natažený samostřel nainstalovaný u vchodu do často vykrádané chatky za účelem odstrašení případného zloděje, nastavený tak, aby se při neoprávněném vniknutí sám spustil za nepřítomnosti a bez zásahu majitele). Zásadní problém z hlediska právní kvalifikace zde spočívá v tom, že uživatel nástražného zařízení toto zařízení instaluje s úmyslem bránit se tak proti útoku, který ještě nezačal a u kterého dopředu neví, kdo bude útočníkem. V době spuštění tohoto zařízení pak jeho uživatel není přítomen a lze tak stěží argumentovat, že se brání proti trvajícím útoku. Na použití ustanovení o nutné obraně v těchto situacích panují sporné názory, judikatura je zde nejednotná,¹¹⁸ avšak

¹¹⁶ Srov. NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 273. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008. In: Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 11. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

¹¹⁸ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 6 Tdo 66/2007, podle kterého se použití automaticky spouštěného nástražného zařízení vylučuje s nutnou obranou, se stanoviskem trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. Tpjn 303/2008, podle kterého použití

kloní se spíše k názoru, že institut nutné obrany zde aplikovatelný je, a to za předpokladu, že jsou splněny některé podmínky týkající se přiměřenosti okolností (varovné označení, přiměřená intenzita, apod.). Tato problematika jde nad rámec této práce. Ve vztahu k trestnému činu zabití je však podstatné, že v případech excesů z nutné obrany za použití těchto nástražných zařízení je použití ustanovení o trestném činu zabití vyloučené z důvodu nedostatku jak úmyslu, tak kvalifikované pohnutky. Při excesu z nutné obrany za použití nástražného zařízení by se totiž z podstaty věci jednalo o nedbalostní trestní čin, zatímco ustanovení § 141 TZ je trestným činem úmyslným. Vzhledem k nepřítomnosti obránce při spuštění nástražného zařízení je pak obtížné si představit, že by obránce mohl jednat v silném rozrušení. Stejně tak by bylo obtížné argumentovat, že uživatel nástražného zařízení toto zařízení instaloval v reakci na předchozí zavrženíhodné jednání pachatele (např. v případě majitele opakovaně vykradené chatky, který chce konečně zastavit konkrétního, neustále se vracejícího zloděje). V takových případech by se stále jednalo pouze o pomstu, a zároveň by bylo obtížné prokazatelné, že uživatel nástražného zařízení mířil na konkrétní osobu. Něco jiného by však bylo použití nástražného zařízení coby nástroje k zabití konkrétní osoby v případech, kdy jsou podmínky ustanovení § 141 TZ naplněny. Pokud by např. týraná žena, psychicky zdeptaná svým manželem v důsledku dlouhodobého domácího násilí, na něj doma jednajíc v afektu a v důsledku manželova předchozího zavrženíhodného jednání nastražila smrtící past, pak by o zabití spáchané coby exces z nutné obrany za použití nástražného zařízení jít mohlo.

Odborná literatura se zabývá rovněž teoretickým vymezením vztahu mezi institutem nutné obrany a skutkovými podstatami trestných činů vraždy a zabití. „*Někteří autoři dokonce okolnosti vylučující protiprávnost označují jako „negativní znaky skutkové podstaty“ (kontratypy). Jsou-li naplněny „pozitivní“ typové znaky trestného činu, byla naplněna skutková podstata; jsou-li naplněny „negativní“ znaky (např. k jednání došlo v nutné obraně), chybí protiprávnost činu a skutková podstata tak naplněna není.*“¹¹⁹ Toto spojování obecného požadavku protiprávnosti přímo

automatického nástražného zařízení naplnění podmínek nutné obrany nevylučuje. Oba judikáty získány z Beck-online [právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 11. 4. 2016]. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>.

¹¹⁹ SOLNAŘ, Vladimír; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; FENYK, Jaroslav. *Základy trestní odpovědnosti*. LexisNexis, 2004, s. 130-131. ISBN 978-80-8619-974-6. In: NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf;

s typovými znaky trestných činů uvedených v jednotlivých skutkových podstatách je však sporné z hlediska systematiky trestního práva. Sám souhlasím spíše s názory, že protiprávnost je obecným znakem trestného činu, který je třeba posuzovat odděleně od naplnění jednotlivých skutkových podstat a v případech, kdy protiprávnost chybí, již není nutné provádět subsumpci pod konkrétní skutkové podstaty. Na druhou stranu, okolnosti vylučující protiprávnost lze i přes teoretické nedostatky tohoto přístupu použít jako užitečný nástroj negativního vymezení skutkových podstat úmyslných trestných činů proti životu – pokud jsou splněny podmínky ustanovení o nutné obraně, tak nebyl spáchán trestný čin a ustanovení např. o trestném činu zabití, se stává v daném případě irelevantním.

5.4 Vybraná problematika trestného činu zabití

Problematika trestného činu zabití obsahuje typologii tohoto trestného činu z hlediska kriminalistiky a kazuistiky, problémy s dokazováním, účastenstvím, odlišením od ostatních skutkových podstat ostatních trestných činů a konečně i úvahy *de lege ferenda*.

Trestný čin zabití je úmyslný poruchový trestný čin proti životu. Specifičtější kategorizaci tohoto trestného činu z hlediska kriminologie a kazuistiky stěžuje fakt, že se částečně jedná o afektivní trestný čin, kdy zcela zásadní roli z hlediska právní kvalifikace hrají pohnutka pachatele a vztah pachatele s obětí. Tento trestný čin je z části afektivní a zčásti podmíněn privilegovanou pohnutkou. Z tohoto důvodu je při bližším zkoumání nutno posuzovat okolnosti vztahu pachatele a oběti, jejich emoční vyspělost, charakter, psychologický stav v různých časových obdobích a v neposlední řadě i fyzické dispozice. Na základě těchto aspektů je pak možné rozlišovat jednotlivé formy trestného činu zabití. V tomto ohledu poskytuje určitý návod Hořák, který na základě kazuistiky trestného činu zabití rozlišuje u vyprovokovaných vražd vraždy symetrické a asymetrické.¹²⁰ Toto dělení vychází z porovnání fyzických a psychických

ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 257. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹²⁰ Srov. HOŘÁK, Jaromír. Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu. *Kriminalistika*. 2010, č. 2, s. 102.

dispozic pachatele i oběti, zásadní roli při tom hraje faktor strachu na jedné straně a nějaké formy převahy na straně druhé. V případě symetrických vražd pak dále rozlišuje vraždy „konfrontační“ a vraždy „partnerské“. V prvním případě budou typické tzv. hospodské vračky, kdy se relativně stejně „silní“ soupeři vymezí proti sobě navzájem a v afektu (způsobeném např. hádkou o oblíbených fotbalových týmech) pak jeden druhého napadne a usmrtí. Partnerské vraždy pak představují zcela samostatnou kategorii, kdy je konflikt podmíněn emocionální vazbou či závislostí vycházející z partnerského soužití. V případech asymetrických vražd je pak nejtypičtější tzv. „vražda domácího tyрана“. Zde se jedná o partnerskou vraždu, kdy však jeden z partnerů (z pohledu kriminologické statistiky zpravidla muž) zneužívá svou převahu a druhého partnera vystavuje fyzickému či psychickému tlaku. Základním ukazatelem takového asymetrického vztahu je pak jednosměrnost těchto negativních vlivů, která přivádí slabšího partnera do bezvýchodné životní situace a k pocitu zoufalství a bezvýchodnosti. Hořák dále rozlišuje případy trestného činu zabití podle míry jejich spontánnosti,¹²¹ kdy spontánní afektivní vraždy jsou spíše typické u výše zmíněných konfrontačních vražd v rámci symetrických konfliktů, zatímco předem promyšlené vraždy budou častější v případech asymetrických konfliktů, především v rámci partnerských soužití. Toto typologické rozlišení je pak užitečné především při úvahách nad právní konstrukcí trestného činu zabití, především ve vztahu ke kriminalizaci jednotlivých typů zabití a k právní kvalifikaci – např. v případech předem promyšlených vražd bude míra symetričnosti v konfliktu mezi obětí a pachatelem hrát významnou úlohu při posuzování, zda se jedná o premeditovanou vraždu nebo o trestný čin zabití.

Další úskalí trestného činu zabití spočívá v dokazování subjektivní stránky pachatele a jeho pohnutky. Tomuto problému se již věnovala kapitola 5 výše, a to ve vztahu k premeditované vraždě. V případě trestného činu zabití bude stejně jako u předem premeditované vraždy obtížné retrospektivně posoudit psychický stav pachatele v době spáchání trestného činu. „*O něco méně častou důkazní nouzi lze očekávat v případech tzv. zabití vyprovokovaného.*“¹²² Přítomnost afektu, nebo jeho absence, je klíčová pro skutkovou kvalifikaci, ale je rovněž nutné připomenout, že samotná absence afektu kvalifikaci trestného činu podle ustanovení § 141 TZ nevyklučuje. Trestný čin

¹²¹ Tamtéž, s. 144-154.

¹²² HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 217. ISBN 978-80-87146-48-4.

zabití není čistý afektdelikt. Jeho konstrukce umožňuje jeho aplikaci na předem promyšlené racionální vraždy neovlivněné afektem za předpokladu existence předchozího zavrženíhodného jednání oběti. Typové znaky silného rozrušení a předchozího zavrženíhodného chování oběti jsou v tomto případě dány alternativně (viz. užití rozlučovací spojky „anebo“ v ustanovení § 141 TZ). V tomto ohledu se česká úprava od většiny zahraničních úprav liší, protože „*privilegovaný typ úmyslného usmrcení v evropských trestních zákonech bývá ryším afektdeliktem.*“¹²³ Toto odchýlení od úpravy běžné v zahraničí však považují za správné, jelikož tento postup umožňuje flexibilnější aplikaci práva ve složitých situacích, kdy pohnutka pachatele vychází z dlouhodobých okolností jeho vztahu s obětí (viz. např. dlouhodobé domácí násilí).

Další významný problém skutkové podstaty trestného činu zabití spočívá v posuzování účastenství. Afekt a specifická pohnutka jsou fakultativní znaky privilegované skutkové podstaty a podle zásady akcesority účastenství by měly tyto privilegované okolnosti svědčit pouze těm účastníkům a spolupachatelům, kteří jednájí pod jejich vlivem. Lze si však představit situace, kdy jsou okolnosti vyžadované ustanovením § 141 TZ dané u návodce, avšak ne u přímého pachatele.¹²⁴ Tato situace může nastat např. v situacích, kdy se návodce v afektu anebo pod vlivem předchozího zavrženíhodného chování pachatele rozhodne využít služeb nájemného vraha, kterému žádná z privilegovaných okolností nesvědčí (je motivován pouze finančním ohodnocením). V takových případech může být sporné, za jaký trestný čin by návodce odpovídal. Přísná akcesorita účastenství by vyžadovala odpovědnost za trestný čin přímého pachatele (v tomto případě podle ustanovení §140 TZ), avšak, na druhou stranu, smyslem ustanovení o trestném činu zabití je právě mírnější posuzování pachatelů s privilegovanou pohnutkou.¹²⁵

K problematice trestného činu zabití je rovněž nutno připomenout, že na rozdíl od trestného činu vraždy není v případě trestného činu zabití trestně postižitelné jeho neoznámení (srov. § 368 TZ *a contrario*). Vzhledem k významu chráněného objektu se zdá s podivem, že zde není lépe zajištěn zájem společnosti na objasňování skutkových okolností násilného konce lidského života.

¹²³ HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 62.

¹²⁴ Tamtéž, s. 65.

¹²⁵ Možným řešením by v těchto situacích bylo použití § 22 odst. 2 in fine TZ, který nevylučuje trestní odpovědnost nepřímého pachatele za jiný trestný čin, než za jaký odpovídá přímý pachatel v případech, kdy přímý pachatel nejednal ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem.

Další významnou odlišností trestného činu zabití oproti trestnému činu vraždy je fakt, že v případě trestného činu zabití není kriminalizovaná příprava. Tato úprava je pochopitelná, jelikož opak by vedl ke kriminalizaci přípravného jednání za existence omluvných okolností. Podle komentáře zde zákonodárce „*vycházel zejména z kriminologických poznatků o případech dlouhodobě týraných žen.*“¹²⁶ Ačkoliv v těchto případech je tento argument v zásadě přijatelný, je otázka, jestli upuštění od kriminalizace přípravy trestného činu zabití nemůže vést k situacím otevřeného navádění k usmrcení jiného (např. když týraná manželka obchází všechny příbuzné a známé a na základě zavrženíhodného jednání jejího manžela je vyzývá k jeho usmrcení). Taková činnost by sice mohla upozornit veřejné orgány na problematické okolnosti některých vztahů, avšak z hlediska společenského zájmu na obecné prevenci násilí je jistě škodlivá. Tento problém je akcentován výše zmiňovaným specifikem české úpravy trestného činu zabití, podle kterého se nejedná o ryzí afektdelikt. Zatímco v případě afektovaného pachatele je upuštění od kriminalizace jeho návodného chování pochopitelné, v případě racionální přípravy (návodu), by se dalo argumentovat zvýšenou společenskou škodlivostí navádění osob, na které se privilegované okolnosti nevztahují, k zabití jiného.

Závěrem této kapitoly předkládám úvahu *de lege ferenda* spočívající v konstrukci ustanovení § 141 odst. 2 TZ. Toto ustanovení obsahuje přitěžující okolnosti specifické pro trestný čin zabití. Jedná se o spáchání trestného činu zabití na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě a na dítěti mladším patnácti let (k hlubší analýze těchto okolností srov. kapitolu 4 výše). Je otázkou, proč zákonodárce nezopakoval některé ostatní okolnosti uvedené v ustanovení § 140 odst. 3 TZ, i v ustanovení o trestném činu zabití. Je logické, že pokud má pohnutka pachatele trestného činu zabití alespoň z větší části spadat pod privilegované okolnosti popsané ve skutkové podstatě tohoto trestného činu, tak se toto vylučuje s úmyslem usmrtit pro výkon povinnosti svědka, pro výkon úřední pravomoci, pro něčí rasu nebo na základě nějaké jiné kvalifikované pohnutky. V případě opětovného zabití by bylo zahrnutí této okolnosti v ustanovení § 141 odst. 2 TZ sporné, jelikož kdo zabíjí z omluvitelných důvodů, by neměl být přísněji trestán jen proto, že se do této složité životní situace bez vlastního zavinění dostal opakovaně. Něco jiného je ale dle mého názoru případ zabití

¹²⁶ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 31. ISBN 978-80-7357-509-0.

zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem a případ zabití zdravotního pracovníka při výkonu jeho činnosti.

V prvním případě by bylo sporné, zde je trýznivé či surové provedení zabití omluvitelné privilegovanými okolnostmi. Pachatelé jednající na základě předchozího zavrženíhodného jednání oběti (např. dlouhodobě týrané manželky) nemají důvod zabíjet své domácí tyrany zvlášť trýznivým způsobem. Pokud je usmrcení takovým způsobem provedeno vědomě a záměrně, tak má dle mého názoru již spíše charakter pomsty a ačkoliv usmrcení jako takové může být omluvitelné privilegovanými okolnostmi, absence přísnějšího trestání zvláště trýznivých způsobů usmrcení dává např. obětem domácího násilí *de facto* volbu usmrtit svého trýznitele naschvál zvlášť bolestivým způsobem, aniž by se tato volba promítla do určení výše trestu.

V případě druhém je chráněn veřejný zájem na zajištění určitých služeb. Pokud někdo v omluvitelném afektu (např. v úleku) usmrtí záchranáře, tak platí, že takové jednání je stále omluvitelné ve smyslu ustanovení § 141 TZ. Jiná situace však nastane v případě, kdy pachatel usmrtí záchranáře na základě předchozího zavrženíhodného jednání tohoto záchranáře až po předchozím uvážení a s určitým časovým odstupem právě v momentě, kdy tento záchranář zachraňuje lidské životy. Dle mého názoru by pachatel jednající racionálně, po předchozím uvážení a v absenci jakéhokoliv afektu měl být postížitelný přísněji, jelikož vědomě přistoupil k plánovanému usmrcení právě v momentě, kdy jeho oběť poskytovala kritickou veřejnou službu.

Přísnější trestání těchto dvou okolností by však z povahy věci muselo být omezeno na případy, kdy je prokazatelné, že rozhodnutí usmrtit trýznivým způsobem či v době poskytování zdravotní služby bylo učiněno racionálně a ne pod vlivem afektu (tedy případy, kdy tato dílčí rozhodnutí o způsobu a času usmrcení nebyla zahrnuta privilegovanými okolnostmi). Tento přístup by pravděpodobně vyžadoval rozdělení alternativních požadavků skutkové podstaty trestného činu zabití na dvě oddělené skutkové podstaty, z nichž jedna by popisovala zabití jako ryzí afektdelikt a jedna by se věnovala zabití na základě předchozího zavrženíhodného jednání oběti a zahrnovala širší výčet okolností umožňujících použití vyšší trestní sazby. Takové rozdělení by sice umožnilo ještě přesnější diferenciaci usmrcení za přítomnosti privilegujících okolností, avšak zároveň by mohlo již vést k až přílišné složitosti právní úpravy. Další velkou

nevýhodou takto komplexnější úpravy by byly ještě vyšší nároky na dokazování subjektivní stránky, což by v některých případech mohlo dosáhnout až absurdních mezí.

6 Eutanázie

Samotný pojem eutanázie je předmětem mnoha polemik, jelikož k jeho vymezení lze přistupovat nejen z pohledu práva, ale i z pohledu lékařské vědy, filosofie, či etiky. Podle definice Světové lékařské asociace (dále jen „SLA“) je eutanázie *„vědomé a úmyslné provedení činu s jasným záměrem ukončit život jiného člověka za následujících podmínek: subjektem je kompetentní informovaná osoba s nevyлéčitelnou chorobou, která dobrovolně požádala, aby její život byl ukončen, jednající ví o stavu této osoby a o jejím přání zemřít a činí tento skutek s prvořadým úmyslem ukončit život této osoby, skutek je proveden se soucitem a bez osobního zisku.“*¹²⁷ Z této definice tedy lze vyčíst význam pohnutky osoby, která provádí eutanázii. Podobně jsou formulované i definice z právnické literatury. Podle Kratochvíla se eutanázií rozumí *„... takové ukončení nezachránitelného života, které je motivováno snahou poskytnout pomoc umírajícímu, tj. soucitem s ním, jež se děje na žádost či se souhlasem trpícího, humánními prostředky a za předpokladu, že likvidace nesnesitelných útrap převáží újmu, plynoucí z předčasného ukončení života.“*¹²⁸ Obě definice obsahují soucit jakožto vedoucí aspekt pohnutky osoby provádějící eutanázii a zároveň požadavek na kvalifikovaný stav pacienta a zároveň jeho kvalifikovaný souhlas. Z hlediska trestního práva lze eutanázii kategorizovat na základě objektivní stránky jejího provedení. Při posuzování eutanázie z hlediska její společenské nebezpečnosti za účelem stanovení míry její kriminalizace je pak významná především subjektivní stránka provádějící osoby. Otázka trestnosti eutanázie patří mezi významná společenská témata současnosti a její stanovení má tak návaznost na problematiku vymezení skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití.

Eutanázie se dělí podle objektivní stránky (tj. způsobu jejího provedení) na eutanázii aktivní (např. podáním smrtící injekce), pasivní (např. nepodáním potřebného léku), voluntární (různé formy kvalifikovaného souhlasu) a involuntární (často v případech kdy např. pacient v kómatu nemůže již vyjádřit své přání). Podle subjektivní stránky lze pak eutanázii kategorizovat na základě úmyslu a pohnutky osoby, která eutanázii provádí. Tato pohnutka může typicky být zjištná (např. získání

¹²⁷ MUNZAROVÁ, Marta. Co mluví i dnes proti eutanázii? *Zdravotnické právo v praxi*. 2006, č. 1, s. 4.

¹²⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír. Euthanasie? *Československé zdravotnictví*. 1971, s. 484. In: FENYK, Jaroslav. *Pocťa Dagmar Císařové k 75. Narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 52. ISBN 978-80-8692-052-2.

dědictví), nebo soucitná (ukončení utrpení). „Z hlediska práva i lékařské etiky je tolerováno, jsou-li u smrtelně nemocného pacienta podávány zvyšující se dávky léků nutných pro účinné tlumení bolesti, přestože mohou poněkud uspišit příchod smrti. Toto jednání je někdy označováno jako tzv. nepřímá euthanasie.“¹²⁹ Tento typ eutanázie se z hlediska subjektivní stránky vyznačuje tím, že smrt je sice urychlena, avšak toto není primárním zájmem, ale spíše vedlejším nezamýšleným účinkem potřebného léčebného postupu.

Diferenciace jednotlivých typů eutanázie je významná z hlediska posouzení, kde přesně nastavit hranici od které je takový postup kriminalizován. Z hlediska subjektivní stránky je logické kriminalizovat případy, kdy je osoba provádějící eutanázii vedena zjištěným úmyslem zmocnit se dědictví nebo usmrtit pacienta, vůči kterému cítí osobní antipatie. Z hlediska objektivní stránky je pak nutno posoudit obecnou společenskou škodlivost jednotlivých postupů. Významná je zde i hranice mezi eutanázií a asistovanou sebevraždou (např. opatřením smrtícího přípravku osobě, která si ho sama dobrovolně aplikuje). Z hlediska obecnějšího etického posouzení přípustnosti eutanázie hraje roli především dilema, zda je nutné chránit lidský život jako takový od jeho počátku až do jeho konce bez ohledu na kvalitu jeho prožívání, nebo pouze do okamžiku, kdy nenávratně přestává být možné ho smysluplně prožívat (např. když pacient vlivem nenávratného poškození mozku upadne do kómatu, ze kterého se již nemůže nikdy probudit).

Zahraniční právní úpravy v evropských zemích v některých případech legalizují určité formy eutanázie či asistovaných sebevražd. Většinou se jedná o beznadějně případy těžce nemocných pacientů, kteří poskytnou kvalifikovaný souhlas. V takových případech může zákon poskytnout beztrestnost osobám provádějícím eutanázii za splnění zákonem daných podmínek a přivolení soudu (např. Nizozemsko). Asistovaná sebevražda je pak povolena např. švýcarským trestním zákoníkem v případech, kdy osoba poskytující pomoc tak nečiní ze zavrženíhodné pohnutky.¹³⁰ V případech, kdy

¹²⁹ NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 34. ISBN 978-80-7357-509-0.

¹³⁰ Srov. čl. 115 Švýcarského trestního zákoníku, v českém znění dostupném na WWW: <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpxe4brge>>, [cit. 2016-04-05].

nedojde k naplnění podmínek beztretnosti, pak zahraniční úpravy často poskytují možnost posoudit jednání pachatele na základě privilegovaných ustanovení.¹³¹

Česká právní úprava beztretnost eutanázie neumožňuje a to ani v její pasivní formě. Jedinou výjimku zde tvoří ustanovení § 34 a § 36 zákona č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „ZZS“). Podle těchto ustanovení může pacient vyslovit nesouhlas s poskytnutím zdravotní péče formou tzv. reversu (srov. § 34 odst. 3 ZZS), čímž zbaví lékaře právní odpovědnosti za negativní následky způsobené neposkytnutím léčby, včetně smrti. Podobně je zde nově upraven i institut tzv. dříve vysloveného přání (srov. § 36 odst. 1 ZZS), kterým může za splnění zákonných podmínek fyzická osoba zanechat do budoucna instrukce v písemné formě týkající se jeho nesouhlasu s prováděním určitých lékařských zákroků v případech, kdy by nebyl schopen vyslovit souhlas či nesouhlas (např. přání nebýt uměle udržován při životě v případech nezvratného kómatu). Tyto postupy tak zpravidla vedou k výše zmíněné pasivní formě eutanázie. V případě nesplnění zákonných podmínek by podle platné právní úpravy v ČR odpovídal zdravotník za úmyslný poruchový trestný čin proti životu (tj. vraždu nebo zabití). V případě svolení pacienta za podmínek, které nesplňují zákonné požadavky, by se jednalo o trestný čin účasti na sebevraždě. Svolení poškozeného totiž podle ustanovení § 30 odst. 3 TZ nejsou v případech jednání, které vede k ublížení na zdraví či smrti, relevantní (viz výše v kapitole 1.3).

Případy pasivní i aktivní eutanázie jsou u nás tedy s výjimkou výše uvedených případů trestné podle okolností jako trestný čin vraždy, zabití, nebo účasti na sebevraždě. Nedbalostní trestné činy z podstaty eutanázie jako úmyslného postupu směřujícího k usmrcení jiného nepřipadají v úvahu. To však neznamená, že by současný trestní zákoník neuměl reagovat na přítomnost zvláštních okolností, za kterých pachatel usmrtil těžce nemocného ze soucitu. V úvahu připadá nejen použití privilegované skutkové podstaty trestného činu zabití s nižší trestní sazbou oproti trestnému činu vraždy, ale zároveň i ustanovení o trestném činu spáchaném ze soucitu coby obecné polehčující okolnosti podle § 41 písm. b) TZ a o mimořádném snížení trestu podle § 58 TZ. Zatím všechny snahy o zavedení zvláštní privilegované skutkové podstaty

¹³¹ Srov. čl. 114 tamtéž.

vztahující se k eutanázii selhaly, přičemž nejvýznamnějšími byly snahy o zařazení skutkové podstaty trestného činu usmrcení na žádost do rekodifikace z roku 2009.¹³²

Dle mého názoru je vhodné o tomto tématu nadále diskutovat a směřovat k vytvoření zvláštní skutkové podstaty privilegující usmrcení ze soucitu. Stejně tak jako trestný čin zabití umožňuje vyhnout se společenské stigmatizaci pachatele coby vraha, tak i osoby usmrcující ze soucitu by měly mít možnost těžit z privilegující skutkové podstaty zohledňující jejich benevolentní pohnutku. Polehčující okolnosti je sice již dnes možné zohlednit na základě ustanovení § 41 TZ, avšak podobně jako matky rozrušené porodem, tak i tito pachatelé by měli být posuzováni v rámci zvláštní skutkové podstaty lépe vystihující okolnosti jejich jednání. Nemyslím si, že vzhledem k významu chráněného objektu by v těchto případech měla být uplatňovaná beztrestnost, avšak snížená horní hranice trestu odnětí svobody, která by zhruba odpovídala hranici trestní sazby ukládané za trestný čin vraždy novorozence matkou, by vzhledem k velmi nízké společenské nebezpečnosti takového jednání byla dle mého názoru namístě. Podobné rozšíření výčtu úmyslných trestných činů proti životu by představovalo logický další krok ve vývoji hmotného trestního práva v ČR a zapadalo by do současného trendu (viz. např. zavedení nového trestného činu zabití v TZ). Příležitostí k takové změně by mohla být budoucí rekodifikace trestního práva procesního, při které by na základě názoru některých odborníků mělo být novelizováno i trestní právo hmotné.

¹³² K tématu navrhované skutkové podstaty trestného činu usmrcení na žádost srov. HOLČAPEK, Tomáš; ŠUSTEK, Petr. K § 115 návrhu nového trestního zákoníku (usmrcení na žádost). *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11, s. 325 – 326.

7 Závěr

Tato práce se zabývala trestnými činy vraždy a zabití. Problematika těchto dvou skutkových podstat patří mezi významná témata násilné trestné činnosti, jelikož se jedná o trestné činy směřující proti zvlášť významnému objektu. Téma je to zároveň aktuální, jelikož systematika úmyslných trestných činů proti životu doznala od poslední rekodifikace trestního práva hmotného značných změn. Zavedení nové skutkové podstaty trestného činu zabití představovala významnou novinku a společně s rozšířením diferenciaci vražd v ustanovení § 140 TZ představovala významný krok ve vývoji trestního práva hmotného.

Tato práce si kladla za cíl především komplexní rozbor skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití v kontextu nové systematiky úmyslných trestných činů proti životu. V rámci systematické analýzy tématu tak úvodní kapitola nejdříve zasadila tyto trestné činy do jejich historického kontextu. Studium vývoje trestných činů proti životu a jejich právní úpravy tak umožnilo prozkoumat, z čeho zákonodárce vycházel při tvorbě poslední rekodifikace trestního práva, která je v platnosti od počátku roku 2010. Úvodní kapitola se dále věnovala přehledu nové úpravy, především se zaměřením na rozšířenou diferenciaci úmyslných usmrcení a na vymezení studovaných skutkových podstat vůči ostatním trestným činům. Smyslem úvodní kapitoly tak bylo především vymezit studovanou problematiku v rámci TZ, aby na tomto základu mohly dále stavět další kapitoly věnující se konkrétním částem skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití.

Druhá kapitola se věnovala vraždě prosté. Smyslem této kapitoly bylo především vymezit vraždu prostou oproti jiným typům úmyslných usmrcení a poskytnout detailní rozbor obligatorních typových znaků, které jsou z větší části společné oběma studovaným trestným činům. Na základě zjištění v této části bylo možné především dojít k závěru o stěžejní úloze subjektivní stránky pachatele při skutkové kvalifikaci trestného činu. Třetí kapitola se pak věnovala vraždě premeditativní, která představuje novinku oproti předchozí úpravě a klade ještě větší nároky na analýzu subjektivní stránky trestného činu vraždy. V této kapitole jsem se nejdříve věnoval rozboru relativně vágních pojmů tohoto ustanovení jako je rozmysl a předchozí uvážení. Tyto pojmy představují výzvu orgánům činným v trestním řízení a soudům především

z hlediska dokazování. Je také sporné, do jaké míry je kritérium předchozího uvážení, respektive rozmyslu, vhodné při určování společenské nebezpečnosti pachatelova jednání. Tomuto problému jsem se detailněji věnoval v podkapitole věnující se vybrané problematice a čerpal jsem především z odborné literatury věnující se přímo tomuto tématu. Čtvrtá kapitola pak uzavírala analýzu ustanovení § 140 TZ detailním rozbořením jednotlivých okolností umožňujících použití vyšší trestní sazby obsažených ve třetím odstavci tohoto ustanovení. Zvláštní pozornosti si v této části zasluhovaly především nové okolnosti, zavedené poslední rekodifikací, které především rozšířily výčet zvláště chráněných objektů a kvalifikovaných pohnutek. Bližší analýza těchto okolností, které zákonodárce považoval za natolik významné, že s nimi spojil dokonce možnost uložení výjimečného trestu, mi tak umožnila lépe pochopit rozsah skutkové podstaty trestného činu vraždy a jeho funkce při potírání chování vykazujícího významnou společenskou nebezpečnost.

Pátá kapitola této práce se zabývá zcela novou skutkovou podstatou trestného činu zabití a obsahuje především hlubší analýzu privilegovaných okolností umožňujících použití této privilegované skutkové podstaty. Podobně jako v případě premeditované vraždy zde právo pracuje s obtížně definovatelnými termíny jako je strach a úlek či zavrženíhodné chování. Tyto okolnosti rovněž vyžadují velmi složité dokazování vycházející z retrospektivní analýzy psychického stavu pachatele v době dokonání trestného činu. Ve vztahu k předchozímu zavrženíhodnému chování oběti jsem rovněž považoval za nutné učinit stručný exkurz do problematiky nutné obrany coby okolnosti vylučující protiprávnost. V případech nutné obrany totiž jednání nemůže být posouzeno jako trestný čin, naopak v případě tzv. excesu z nutné obrany dochází často k subsumpci jednání pod skutkové podstaty trestných činů vraždy či zabití. Analýza vybrané problematiky trestného činu zabití mi tak umožnila lépe pochopit některé vybrané problémy s aplikací této skutkové podstaty a rozvinout tak některé úvahy *de lege ferenda* zahrnující např. trestnost přípravy trestného činu zabití a (ne)úplnost výčtu okolností zvyšujících trestnost u tohoto trestného činu.

V závěru této práce jsem se pak věnoval tématu eutanázie, což považuji za téma, které se vzhledem ke studované problematice vysloveně nabízí. Fenomén úmyslných usmrcení provedených na základě benevolentní pohnutky (typicky soucitu s obětí)

představuje výzvu pro legislativce do budoucna a zároveň si vyžaduje širší společenský diskurz.

V této práci jsem systematicky analyzoval studované skutkové podstaty v pořadí, jak jsou jednotlivá ustanovení řazena v TZ za účelem splnění stanovených výzkumných cílů. Jak jsem již uvedl na počátku této práce, změny v systematice úmyslných trestných činů přinesly především vyšší úroveň diferenciaci mezi jednotlivými typy úmyslných usmrcení. Tento vývoj je provázen mnohem vyššími nároky na posuzování skutkových okolností jednotlivých případů a zároveň některými výkladovými problémy spojenými především s novou terminologií, avšak dle mého názoru jsou tyto změny v kontextu společenského vývoje prakticky nevyhnutelné. Studium problematiky úmyslných usmrcení mě přivedlo k závěru, že vývoj trestního práva hmotného je složitý proces, vyžadující velmi opatrné a postupné zavádění nových institutů s ohledem na dosavadní vývoj a potřeby současné společnosti. Věřím však, že zvýšená míra diferenciaci úmyslných trestných činů proti životu a vůbec jejich návrat na první místo v systematice trestných činů je krok správným směrem, který celkově přispívá ke zvyšování kvality českého právního řádu.

Seznam použitých zkratek:

- **ČR** – Česká republika.
- **LZPS** – Listina základních práv a svobod, vyhlášena předsednictvem České národní rady usnesením č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- **Transplantační zákon** – Zákon o darování, odběrech a transplantaci tkání a orgánů č. 285/2002 Sb.
- **TŘ** – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení.
- **TZ z roku 1961** – Trestní zákon č. 140/1961 Sb.
- **TZ** - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- **TZZPP** – Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z.
- **ZSVM** – Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.
- **ZTOPO** - Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim č. 418/2011 Sb.
- **ZZS** - Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

Seznam použité literatury a pramenů:

Monografie, sborníky, komentáře:

- ADAMOVI, Karolína; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-271-4.
- DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš aj. *Trestní zákoník*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.
- FENYK, Jaroslav. *Pocta Dagmar Císařové k 75. Narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007. ISBN 978-80-8692-052-2.
- GILLERNOVÁ, Ilona; BOUKALOVÁ, Hedvika. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 978-80-246-1293-3.
- GRIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana aj. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-614-3.
- HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-262-0873-0.
- HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*, 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. ISBN 978-80-87146-48-4.
- JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-8757-664-9.
- JELÍNEK, Jiří aj. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vyd. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-106-9.
- KALVODOVÁ, Věra. Trestání mnohosti trestných činů v novém trestním zákoníku. In *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*. 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009. ISBN 978-80-210-4990-1.
- KUČHTA, Josef aj. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-047-8.

- KRATOCHVÍL, Vladimír. Euthanasie, dysthanasie, eubiosie a kvalita lidského života a umírání. In FENYK, Jaroslav. *Pocta Dagmar Císařové k 75. Narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007. ISBN 978-80-8692-052-2.
- MALÝ, Karel aj. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.
- NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. ISBN 978-80-7357-509-0.
- NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. ISBN 978-80-7357-509-0.
- SOLNAŘ, Vladimír; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; FENYK, Jaroslav. *Základy trestní odpovědnosti*. LexisNexis, 2004. ISBN 978-80-8619-974-6.
- ŠÁMAL, Pavel aj. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN: 978-80-7400-428-5.
- ŠÁMAL, Pavel; PÚRY, František; RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon. Komentář I. díl*, 6. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 978-80-7179-896-7.
- VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. nezměněné vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2006. ISBN 978-80-210-4056-4.
- ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení*, Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1980.

Odborné články:

- BLAŽEK, Petr. Medicínskoprávní a trestněprávní aspekty asistované reprodukce. *Právní rozhledy*. 2013, č. 9.
- BOHUSLAV, Lukáš. Aktuální otázky trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní prostor* [online]. 12. 1. 2016. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z WWW:

<http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/aktualni-otazky-trestni-odpovednosti-pravnicky-osob-ii>.

- HOLČAPEK, Tomáš; ŠUSTEK, Petr. K § 115 návrhu nového trestního zákoníku (usmrcení na žádost). *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11.
- HOŘÁK, Jaromír. Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu. *Kriminalistika*. 2010, č. 2.
- HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku). *Trestní právo*. 2009, č. 9.
- HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.) (k výkladu ust. § 140 odst. 2 trestního zákoníku). *Trestní právo*. 2009, č. 10.
- HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10.
- JELÍNEK, Jiří. Návrh na změny v trestné odpovědnost právnických osob je nesystémový, nevhodný a chatrně odůvodněný. *Česká justice* [online]. 19. 1. 2015. [cit. 2016-03-23]. Dostupné z WWW: <http://www.ceska-justice.cz/2015/01/jiri-jelinek-navrh-na-zmeny-v-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-je-nesystemovy-nevhodny-a-chatrne-oduvodneny/>.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Euthanasie? *Československé zdravotnictví*. 1971.
- MITLOEHNER, Miroslav., SOVOVÁ, Olga. Trestněprávní aspekty ochrany lidského života. *Rodinné listy*. 2015, č. 9.
- MUSIL, Jan. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. *Trestní právo*. 2004, č. 10.
- MUNZAROVÁ, Marta. Co mluví i dnes proti eutanázii? *Zdravotnické právo v praxi*. 2006, č. 1.
- ŠÁMAL, Pavel. K právní úpravě eutanázie v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 5.

Judikatura:

(citovaná judikatura získána z elektronické databáze Beck-online. Nakladatelství C. H. Beck. Dostupné z WWW: <<http://www.beck-online.cz/>>)

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 8 Tz 122/68.

- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 10. 1993, sp. zn. 5 To 66/93.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 1996, sp. zn. 8 To 25/96.
- Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. 8. 1999, sp. zn. 4 To 57/99.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. 5 Tdo 337/2002.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2003, sp. zn. 8 To 90/03.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1304/2004.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 6 Tdo 66/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2008, sp. zn. 7 Tdo 1019/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 6 Tdo 1347/2008.
- Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. Tpjn 303/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 3 Tdo 692/2009.
- Nález Ústavního soudu ze dne 05. 03. 2010, sp. zn. III. ÚS 1624/09.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2010, sp. zn. 3 Tdo 1527/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 1. 2012, sp. zn. 7 Tdo 18/2012.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 2012, sp. zn. 8 Tdo 789/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 938/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1513/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 8. 2013, sp. zn. 5 Tdo 578/2013-I.-39.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 6. 2014, sp. zn. 8 Tdo 462/2014-52.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 2014, sp. zn. 11 Tdo 1392/2014-32.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 7 Tdo 538/2015-39.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2016, sp. zn. 4 Tdo 1584/2015-50.

- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2016, sp. zn. 3 Tdo 253/2016.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. 8 Tdo 248/2016-33.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2016, sp. zn. 4 Tdo 419/2016-24.

Právní předpisy:

- Listina základních práv a svobod, vyhlášena předsednictvem České národní rady usnesením č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech č. 120/1976 Sb.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb.
- Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.
- Zákon o zřízení samostatného státu československého, vyhlášen pod č. 11/1918 Sb. z. a n.
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení.
- Zákon č. 238/2000 Sb., o hasičském záchranném sboru ČR.
- Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému.
- Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantaci tkání a orgánů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Internetové zdroje:

- <https://apps.odok.cz/>
- <http://www.beck-online.cz/>
- <http://www.ceska-justice.cz/>

- <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
- <http://www.pravniprostor.cz/>
- <http://www.psp.cz/>

Abstrakt (CZ)

Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Cílem této práce je především poskytnout komplexní rozbor skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití. Poslední rekonstrukce z roku 2009 přinesla do trestního zákoníku větší diferenciaci úmyslných usmrcení, což se projevilo jednak v rozšíření skutkové podstaty trestného činu vraždy a zároveň v zavedení zcela nové skutkové podstaty trestného činu zabití. Tyto změny jsou součástí snahy modernizovat trestní právo hmotné a do jisté míry reflektují posun českého právního řádu směrem k větší konformitě s právními řády typickými v západní Evropě. Zároveň však lze argumentovat, že česká právní úprava úmyslných usmrcení je v mnohých směrech svébytná.

Tato práce analyzuje jednotlivé části těchto dvou skutkových podstat systematicky v pořadí, v jakém je nalezneme v trestním zákoníku. V první kapitole jsou úmyslná usmrcení zasazena do historického kontextu a je proveden rozbor jejich systematiky v nové úpravě. Druhá kapitola se věnuje vraždě prosté a především zkoumá obligatorní znaky její skutkové podstaty, které jsou z větší části stejné i v případě jiných typů vražd a zabití. Třetí kapitola poskytuje náhled na vraždu premeditovanou, zabývá se definicí některých pojmů s ní spojených a vybranými problémy s její aplikací soudy. Čtvrtá kapitola se zabývá nově rozšířeným výčtem okolností umožňujících použití vyšší trestní sazby. Následující kapitola se již věnuje nové skutkové podstatě trestného činu zabití, výkladu klíčových pojmů a vybrané problematice. Poslední kapitola se pak věnuje problematice eutanázie, která představuje další výzvu pro budoucí rozvoj úpravy úmyslných usmrcení.

Zvláštní zaměření této práce spočívalo v analýze aplikační praxe spojené se současnou úpravou a ve výkladu klíčových pojmů. V jednotlivých kapitolách lze nalézt srovnání relevantní judikatury a právních názorů extrahovaných z odborné literatury včetně úvah de lege ferenda.

Abstract (ENG)

Crimes of murder and manslaughter under sections 140 and 141 of the Czech criminal code

The main objective of this work is to provide a comprehensive analysis of the codification of crimes of murder and manslaughter. The last recodification from the year of 2009 brought some significant changes into the area of intentional killings, the most important of which is an increased differentiation in the typology of these crimes. The Czech criminal code now differentiates between murder, premeditated murder and manslaughter. These changes can be seen as part of an effort by the Czech legislature to modernize the criminal law along the lines of legal systems typical in Western Europe. On the other hand, it can also be argued that the new Czech codification preserves its unique approach to certain problems.

This thesis analyzes individual parts of sections of the Czech criminal code concerned with murder and manslaughter in a systematic manner. The first chapter deals with the historical context of intentional killings as well as providing an analysis of the new arrangement. Chapter two follows by introducing features common along all three types of intentional killings, specifically the *actus reus* of the crime. The following chapters then describe the different approaches towards intentional killings based on variations in *mens rea* of the crime, thus establishing the new system differentiating between murder, premeditated murder and manslaughter. The last chapter then deals with euthanasia, which the author believes represents the logical next issue to be dealt with by the legislature.

Special attention was given to a careful analysis of the judicial application of new codification of intentional killings. Wherever possible, issues are described in light of relevant case law as well as varying legal opinions extracted from legal literature. Finally, an underlying objective of this thesis was the formulation of opinions regarding possible future development of the studied area of law.

Název práce: Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Klíčová slova: Vražda, zabití, úmyslné trestné činy proti životu.

Title: Crimes of murder and manslaughter under sections 140 and 141 of the Czech criminal code

Keywords: Murder, Manslaughter, intentional killings.

